

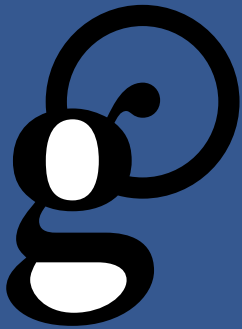
GEOGRAFSKI OBZORNIK

LETO 2019 LETNIK 66 ŠTEVILKA 2

ZEMLJEPIS

3. RAZRED OSNOVNIH ŠOL

GEOGRAFSKI OBZORNIK

strokovna revija za popularizacijo geografije

Izdajatelj: Zveza geografov Slovenije, p.p. 306, 1001 Ljubljana

Za izdajatelja: Igor Lipovšek

ISSN: 0016-7274

Odgovorna urednica: Ana Seifert Barba

Uredniški odbor: Dejan Cigale, Primož Gašperič, Mojca Ilc Klun, Drago Kladnik, Miha Koderman, Peter Kumer, Irena Mrak, Miha Pavšek, Anton Polšak, Tatjana Resnik Planinc, Uroš Stepišnik, Ana Vovk Korže in Igor Žiberna

Upravnik revije: Primož Gašperič

Terminološki in jezikovni pregled strokovnih člankov: Drago Kladnik

Elektronski naslov uredništva: geografski.obzornik@gmail.com

Medmrežje: <http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx>

Tisk: Collegium Graphicum d.o.o.

Naklada: 600 izvodov

Cena: 3 €

Transakcijski račun: 02010-0014166331, Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana, Trg republike 2, 1000 Ljubljana

Izid publikacije je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz sredstev državnega proračuna iz naslova razpisa za sofinanciranje domačih poljudnoznanstvenih periodičnih publikacij.

Izhaja do 4-krat letno kot enojna ali dvojna številka.

Geografski obzornik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugod.

Uredništvo si pridružuje pravico do (ne)objave, krajšanja, delnega objavljanja prispevkov v skladu z uredniško politiko in prostorskimi možnostmi.

Prispevke pošljite natisnjene in po elektronskem mediju na naslov in elektronsko pošto uredništva. Poslanih prispevkov ne vračamo. Revija je vključena v SCOPUS.

GEOGRAPHIC HORIZON

professional magazine for popularization of geography

Publisher: Association of Slovenian Geographers, p.p. 306, 1001 Ljubljana, Slovenia

For the publisher: Igor Lipovšek

ISSN: 0016-7274

Responsible editor: Ana Seifert Barba

Editorial board: Dejan Cigale, Primož Gašperič, Mojca Ilc Klun, Drago Kladnik, Miha Koderman, Peter Kumer, Irena Mrak, Miha Pavšek, Anton Polšak, Tatjana Resnik Planinc, Uroš Stepišnik, Ana Vovk Korže and Igor Žiberna

Administrator: Primož Gašperič

Terminology and language review of professional articles: Drago Kladnik

E-mail: geografski.obzornik@gmail.com

www: <http://zgs.zrc-sazu.si/Publikacije/Geografskiobzornik/tabid/302/Default.aspx>

Print: Collegium Graphicum

Price: 3 €

Number of copies printed: 600 copies

Bank account: 02010-0014166331, Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana, Trg republike 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

The magazine is indexed in SCOPUS.

This publication was co-financed by the Slovenian Research agency.

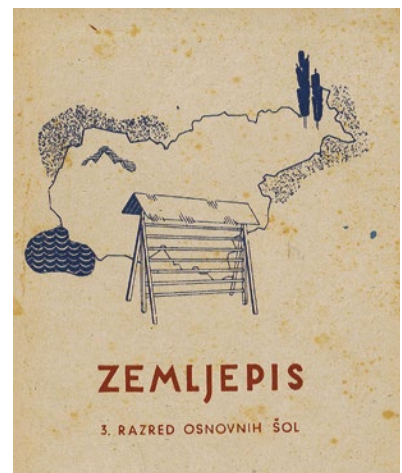
Fotografija na naslovnici:

UČBENIK ZA 3. RAZRED OSNOVNE ŠOLE

Vir fotografije:

ARHIV KNJIŽNICE

ODDELKA ZA GEOGRAFIJO

4

Darko Ogrin

Oris razvoja geografske misli na Slovenskem

14

Ida Knez Račič, Lucija Miklič Cvek

Digitalni katalog 100 knjižnih del Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

24

Rosana Cerkvėnik, Borut Peric

Dvesto let raziskovanja in razvoja turizma v Škocjanskih jamah

Nekoč sem z nečakom sedela v Lutkovnem gledališču. Gledala sva predstavo Svinjski pastir, ki je bila otrokom zelo všeč, saj so se zraven veliko smejali in komentirali. Predstava je prišla do dela, ko je svinjski pastir želel od princeske najprej en poljubček, nato deset in na koncu kar 100 poljubčkov. Eden od otrok je v vsej svoji otroški iskrenosti osuplo izdahnil: "100!!!".

In tako kot je 5-letne otroke osupnilo dejstvo, da želi svinjski pastir od princeske kar 100 poljubčkov, je tudi nas letos navdušilo dejstvo, da ljubljanska univerza praznuje prvo stoletje svojega obstoja. Kljub temu, da je naša univerza v primerjavi z nekaterimi evropskimi relativno mlada, se s svojimi programi in znanjem ter uspehi študentov postavlja ob bok najboljšim.

Njenemu praznovanju se je seveda pridružil tudi Oddelek za geografijo s Filozofske fakultete v Ljubljani. Tukaj se je začela torej uradna pot naše geografije, iz katere so v tem stoletju vzklike različne inštitucije, društva in zveze. Nabrlo se je tudi ogromno pomembne strokovne literature o čemer priča zbrani katalog pomembnih del knjižnice oddelka.

Ob prvem stoletju univerze pa mineva tudi 200 let od prvega turističnega obiska Škocjanskih jam. Krasoslovje je tesno povezano s slovensko geografijo, saj jo je postavilo na zemljevid svetovne geografije.

Torej, draga Univerza in Oddelek za geografijo ter Škocjanske jame, vse najboljše!

Ana Seifert Barba, urednica

TUKAJ SE JE 1-1-1890 RODIL
VELIKI RAZISKOVALEC
SLOVENSKE ZEMLJE
GEOGRAF
UNIVERZITETNI PROFESOR
R. ANTON MELIK
GRAF... 1932

Oris razvoja geografske misli na Slovenskem

*Zapis ob 100 letnici študija geografije
na Univerzi v Ljubljani*

IZVLEČEK

V letu 2019 Univerza v Ljubljani praznuje 100-letnico delovanja. Ob ustanovitvi sta bili za geografijo predvideni dve stolici. Zaradi kadrovskih težav so se predavanja iz geografije začela spomladi 1920. Z ustanovitvijo univerze se je slovenska geografija institucionalizirala in vzpostavila stik s takrat modernimi geografskimi tokovi v razvitem svetu. Pred tem je bila zelo razvita šolska geografija, geografske vsebine so bile zelo zastopane tudi v različnih potopisnih, domoznanskih in narodnobudiljskih delih. V prispevku so prikazane glavne poteze zgodovine geografije na Slovenskem, po začetku njene akademske poti in s poudarkom na razvoju Oddelka za geografijo FF UL.

Ključne besede: zgodovina geografije, razvoj slovenske geografije, 100-letnica, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.

ABSTRACT

In 2019 University of Ljubljana celebrates 100 years of its founding. At its establishment there were two chairs planned for the Department of Geography. Due to personnel problems lectures began only in spring 1920. Slovene geography became institutionalised along with the University founding and established contact with then modern geographical currents in the developed world. Before that mainly school geography advanced along with travelogues, local studies and patriotic works. This paper displays main historical developments in the academic path of Slovene geography with an emphasis on the development of Department of Geography at the University of Ljubljana.

Key words: history of geography, development of Slovene geography, Department of Geography, Faculty of Arts, University of Ljubljana.

Z vidika obstoja neke ustanove je sto let spoštljiva doba, v kateri si sledijo različne razvojne faze, ki jih spremljajo vzponi, padci in obdobja stagnacije. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ni pri tem nobena izjema. Formalno se je študij geografije pri nas, in s tem tudi institucionalizacija vede, začel z ustanovitvijo Univerze v Ljubljani leta 1919, dejansko pa zaradi kadrovskih težav s prvimi predavanji Arturja Gavazzija spomladi 1920 (Bohinec in Savnik 1972). To ne pomeni, da pred tem na našem ozemlju in v povezavi z njim ni bilo dejavnosti in del, ki jim lahko oznako geografska pripišemo v najširšem pomenu te besede. Zato lahko razvoj geografije na Slovenskem v grobem razdelimo na čas pred ustanovitvijo Univerze v Ljubljani in po njem. V prvem obdobju je imela geografija prevladujoč deskriptivni značaj, pri čemer je bilo v ospredju odkrivanje, opisovanje in kartografsko prikazovanje sveta in domačih krajev. Razvita je bila šolska geografija, v času pomladi narodov v 19. stoletju je imela geografija pri nas tudi zelo pomemben domoznanski in narodnobuditeljski pomen. Po ustanovitvi univerze je slovenska geografija počasi vzpostavila stik s takrat modernimi geografskimi tokovi v svetu in se začela razvijati kot razlagalna in pojasnjevalna veda o razporeditvi pojavov na Zemljinem površju, ki jo zanima kompleks odnosov med pokrajnotvornimi prvinami ter človekom in njegovim okoljem. Namen prispevka, ki v veliki meri črpa iz splošnih prikazov razvoja slovenske geografije (Bohinec 1925; Ilešič 1969; Plut 1989; Vrišer 2002; Klemenčič. in Klemenčič 1999), je na kratko orisati zgodovino naše vede v predinstitucionalnem obdobju in po njem ter izpostaviti najpomembnejše segmente njenega razvoja z mislijo, da sedanja geografska zgradba temelji na ramenih naših predhodnikov.

Od antike do 19. stoletja

Besedo geografija za opisovanje Zemlje so poznali že stari Grki, vendar v antiki, v srednjem veku in obdobju velikih geografskih odkritij niso poznali specializirane discipline s tem imenom in tudi ne »poklicnih geografov«. Z geografijo so se ukvarjali učenjaki različnih profilov, geografija je bila le ena od panog, ki so se ji posvečali, saj so k znanosti pristopali na celosten način.

V antiki so nastale prve kartografske upodobitve in opisi ozemlja ob severnem Jadranu in s tem tudi današnjega slovenskega ozemlja. Grški viri (**Hekatej iz Mileta**, **Skilaks**, **Pseudo-Skimnos**) so zelo skopi, prevladujejo opisi obalnih predelov (Zlobec 1999; Ogrin 2017). Med opise je vpletenega tudi veliko mitološkega gradiva, na primer mit o potovanju Argonavtov po Podonavju in čez sedanje slovensko ozemlje do Jadrana. Več zapisov in kartografskih prikazov je iz časa rimske zasedbe in prodiranja Rimljanov na vzhod, ko je ozemlje dobilo večji strateški pomen. Prikazano je na *Ptolemajevi karti Evrope* in na *Tabuli Peutingeriani*, opisano je na več mestih v **Strabonovi Geografiji**. Najbolj temeljiti so opisi v delu **Plinija Starejšega** *Historia Naturalis*. Podrobno so navedena ljudstva, ki so poseljevala ozemlje ob severnem Jadranu, naštetni so pomembnejši kraji in razdalje med njimi, opisane so tudi plovne reke in njihov značaj (Plinij Starejši 2013).

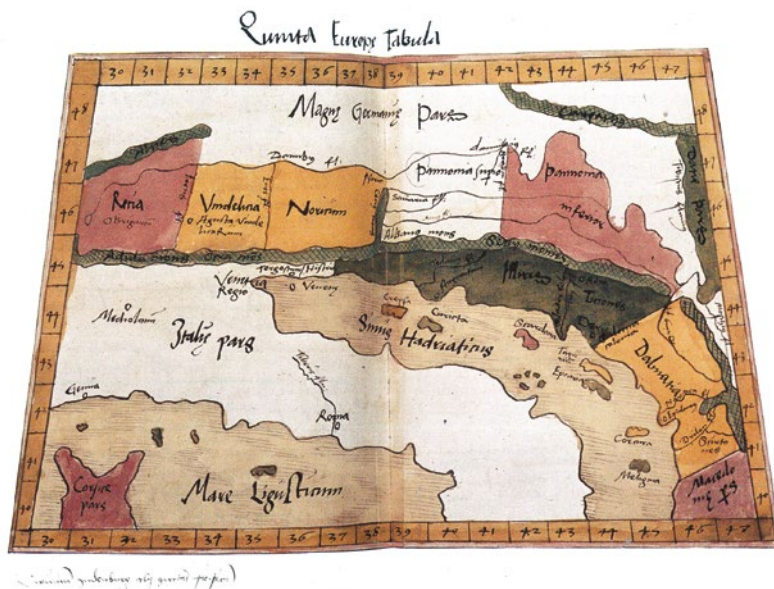
Avtor besedila:

DARKO OGRIN, dr. geografije
 Oddelek za geografijo Filozofske
 fakultete Univerze v Ljubljani
 Aškerčeva cesta 2, 1000 Ljubljana
 E-pošta: darko.ogrin@ff.uni-lj.si

Avtorji fotografij:

DARKO OGRIN, IRMA POTOČNIK SLAVIČ,
 MATJAŽ REBOLJ, ARHIV ODDELKA
 ZA GEOGRAFIJO FF UL

COBISS 1.04 strokovni članek

Slika 1: Peta karta Evrope z ozemljem današnje Slovenije iz Freiländerjevega preписа Ptolemajevih kart, Dunaj okrog leta 1520 (po razglednici, zbirka: Darko Ogrin).

V srednjem veku je izvornih geografskih opisov in zemljevidov ozemlja ob severnem Jadranu malo. Težišče razvoja geografije se je prestavilo v muslimanski svet, učenjaki v Evropi so se v glavnem sklicevali na antične vire (Ogrin 2018). Pri kartografskih upodobitvah sveta so prevladoval tako imenovane *orbis-terrarum* (O-T) karte. Na izpopolnjeni različici ene od njih, *Ebstorfski karti sveta* iz 13. stoletja, je Koroška verjetno prvič poimenovana kot "Carinthia". Še prej, v 12. stoletju, je **Guido Pisano** narisal zemljevid zahodnega Rimskega cesarstva, kjer se na ozemlju današnje Slovenije nahaja napis "Carantanos", kar je verjetno prvo kartografsko delo s poimenovanjem slovenskega ozemlja (Gašperič 2007). V 12. stoletju je deloval tudi **Herman Koroški** (Hermanus de Carinthia), ki se je spoznal s tedanjo islamsko znanostjo in sodeloval pri prevajanju

arabskih del v latinščino (Zečić in Škamperle 2005).

Na začetku novega veka se je zelo povečalo število kartografskih upodobitev sedanjega slovenskega ozemlja, pa tudi gostota in zanesljivost topografskih informacij. V Izoli je večji del svojega življenja deloval kartograf in horograf **Pietro Coppo**. Iz leta 1525 je njegov zemljevid Istre s sosednjimi pokrajinami, ki velja za najnatančnejši prikaz tega polotoka do srede 18. stoletja. Coppo je izdelal še več kot 20 zemljevidov sveta in njegovih delov ter pripravil opis Istre in tedaj poznane sveta (Terčon, Bonin in Čerče 2001). V 16. stoletju je današnje slovensko ozemlje prikazano na kartah Benečana **Bolognusa Zalteriusa** in avstrijskega kartografa **Wolfganga Laziusa**, prav tako v atlasih, ki so jih izdajali **Ortelius**, **Mercator**, **Hondius** in drugi. Iz 17. stoletja sta pomembna

zemljevida Štajerske avstrijskega topografa in kartografa **Georga Matthäusa Vischerja** in Kranjske domačega polihistorja **Janeza Vajkarda Valvasorja**. V 18. stoletju so bili za slovensko ozemlje izdelani prvi tematski in zelo natančni vojaški zemljevidi. Med največje dosežke zagotovo spada zemljevid Kranjske, ki ga je leta 1744 izdelal **Janez Dizma Florjančič** (Gašperič 2018).

Opisi slovenskega ozemlja in njegovih posameznih delov so zastopani v tujih kozmografijah in domačih horografijah in topografijah, med drugim tudi v *Kozmografiji Sebastiana Münstra* (1544). Od vseh slovenskih pokrajin je bil v času od 15. do 18. stoletja največkrat predstavljen sedanji obalni del Slovenije in sicer v sklopu opisov Istre, ki je tedaj spadala pod Beneško republiko. Najbolj tehtno in celovito delo, ki vsestransko prikazuje večji del sedanjega slovenskega ozemlja, je horografija *Slava Vojvodine Kranjske Janeza Vajkarda Valvasorja* iz leta 1689. Stoletje za Valvasorjem je naravne razmere Kranjske in sosednjih dežel predstavil **Balthazar Hacquet**, ki je posebno pozornost namenil kraškimi pojavom. Zaradi sodobnosti pristopov in kakovosti dela ga štejejo za predhodnika in utemeljitelja krasoslovja (Kranjc 2017).

Na sedanjem slovenskem ozemlju so živele ali iz njega izhajale tudi nekatere osebnosti, ki so prispevale k napredku evropske znanosti in boljšemu poznavanju sveta v njihovem času. Leta 1549 je Vipavčan **Žiga Herberstein** (Sigismund von Herberstein) izdal knjigo *Mosko-*

vske zapiski (*Rerum Moscoviticarum Commentarii*), s katero je Evropo podrobno seznanil s tedaj zelo slabo poznano Rusijo (Herberstein 2001). Podobno je tudi **Benedikt Kuripečič** v opisu poti od Ljubljane do Carigrada (1531) prispeval pomembne informacije o naravnih in družbenih razmerah na delu Balkanskega polotoka, ki so ga zavzeli Turki (Kuripešič

2001). K izpopolnitvi podobe sveta so med 17. in 19. stoletjem prispevali tudi nekateri misijonarji s Slovenskega. Pri raziskovanju Kalifornije je na prehodu iz 17. v 18. stoletje sodeloval **Marko Anton Kappus**. Pol stoletja pozneje je Evropo z razmerami na Kitajskem seznanjal **Ferdinand Avguštin Haller von Hallerstein**, ki je v Pekingu postal dvorni astronom.

V 19. stoletju so pri raziskovanju notranjosti kontinentov sodelovali **Irenej Friderik Baraga**, ki je deloval ob Velikih jezerih v Severni Ameriki, **Ignacij Knoblehar** in njegov sodelavec **Martin Dovjak**, ki sta raziskovala ob Belem Nilu v Afriki (Frelih 2009), ter **Janez Klančnik**, ki je kot prvi Evropejec prišel do porečja srednjega Konga.

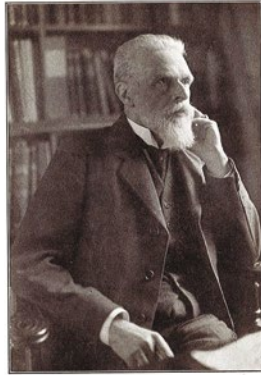
Slika 2: Zemljevid sedanjega slovenskega ozemlja in sosednjih pokrajin iz Münstrove Kozmografije (zbirka starih tiskov: Darko Ogrin).

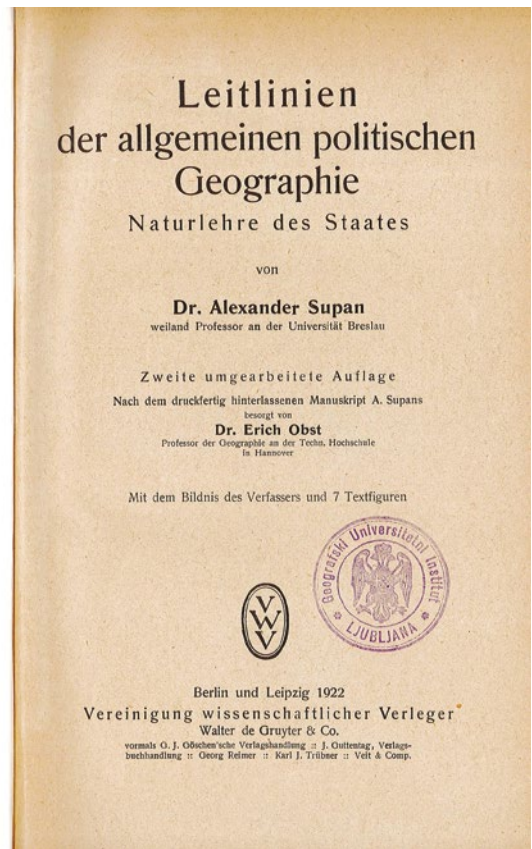
19. stoletje

V 19. stoletju je geografija v najbolj razvitih okoljih naredila preobrat od do tedaj prevladujočega deskriptivnega pristopa k znanstvenemu razpravljanju o problemih. Na Slovenskem pa so za geografska označevali dela z domoznansko, potopisno, kronistično in podobno tematiko. Z izjemo nekaj posameznikov, med katerimi izstopa Alexander Georg Supan, ki pa znanstvene kariere ni zgradil v slovenskem prostoru, geografije v novem smislu tako rekoč ni bilo. To ni presenetljivo, saj na Slovenskem ni bilo univerzitetnega središča ali druge organizacije, na primer geografskega društva, ki bi načrtno gradilo znanstveno geografijo in sledilo sodobnim tokovom. Višjo razvojno stopnjo je dosegla šolska geografija, kjer so se z učbeniki uveljavili **Vincencij Fereri Klun**, **Blaž Kocen**, slednji tudi kot izvrsten šolski kartograf (Bratec Mrvar 2009), **Fran Orožen** in **Janez Jesenko**. Jesenko je pisal zelo kakovostne geografske učbenike, ki so upoštevali najnovejša dognanja stroke in pomenijo tudi začetek slovenske znanstvene geografske terminologije (Bratec Mrvar s sodelavci 2008).

Temelje slovenskemu domoznanstvu sta položila kustosa ljubljanskega muzeja **Dragotin Dežman** in **Henrik Freyer**. Razmahnilo se je po letu 1848, ko je dobilo zagon slovensko narodno gibanje, ki se je zavzemalo za združitev vseh pokrajin poseljenih s Slovenci v eno politično enoto. Pomemben član tega gibanja je bil **Peter Kozler**, ki je izdal zemljevid ozemlja, poseljenega s Slovenci, in

Alexander Supan
gest. 6. juli 1920.

Slika 3: Alexander Georg Supan je za svoje najbolj izvirno delo imel knjigo *Smernice splošne politične geografije* (vir: Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

pripravil njegov geografski opis. Delo na geografski predstavitvi slovenskih dežel je nadaljevala **Slovenska matica** z izdajanjem zbirke *Slovenska zemlja*, kjer so bile avstrijske upravne pokrajine, poseljene s Slovenci, opisane z geografskega, zgodovinskega, kulturnega in gospodarskega vidika. Slovenska matica je bila leta 1863 ustanovljeno društvo, ki je skrbelo za izobraževanje slovenskega naroda ter izdajanje poljudnih in znanstvenih knjig. Do ustanovitve Univerze v Ljubljani leta 1919 ter Slovenske akademije znanosti in umetnosti leta 1939 je bila najvišja znanstvena ustanova in je imela tudi svoj »zemljepisni odsek« (Kranjec 1964).

Svetovno geografsko raven je od geografov, ki izhajajo iz slovenskega prostora, na prehodu iz 19. v 20. stoletje dosegel **Alexander Georg Supan** (Cigale in Ogrin 2016). Že kot učitelj v Ljubljani je spremljal sodobne tokove v geografiji, ki se je v drugi polovici 19. stoletja pod vplivom darvinizma usmerjala predvsem v fizično geografijo in okoljski determinizem, terv njihovem duhu v nemškem jeziku napisal učbenik za srednje šole. Znanstveno-raziskovalno pot je začel z geomorfološkimi in klimatološkimi študijami, pisal je oceanografske razprave, z regionalno geografsko monografijo o Avstro-Ogrski pa si je zagotovil eno vodilnih mest med nemškimi

geografi. Skoraj 25 let je bil urednik ugledne revije *Petermanns geographische Mitteilungen*, njegovo življenjsko delo je knjiga *Osnove fizičnega zemljepisa (Grundzüge der physischen Erdkunde)*, najbolj izvirno pa *Smernice splošne politične geografije: prirodoslovje države (Leitlinien der allgemeinen politischen Geographie: Naturlehre des Staates)*. Od geografov, ki so delovali na Slovenskem, lahko največ odsevom sodobnih geografskih tokov najdemo, razen pri Jesenku, v delih **Simona Rutarja** in **Ferdinanda Seidla** (Ilešič 1969).

Institucionalizacija slovenske geografije

Akademsko pot je geografija na Slovenskem začela z ustanovitvijo ljubljanske Univerze leta 1919, ko sta

bili zanjo predvideni dve stolici, za fizično geografijo in antropogeografijo. Zaradi pomanjkanja ustreznega domačega kadra je bil leta 1920 za prvega rednega profesorja za geografijo imenovan Dalmatinec **Artur Gavazzi**. Gavazzi je začel z delom leta 1920, ko je bil v okviru Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ustanovljen tudi *Geografski inštitut*, predhodnik sedanjega Oddelka za geografijo. Gavazzi je poskrbel za tehnične pogoje študija, uredil in opremil prostore, poskrbel za knjižnico in zbirko zemljevidov ter opremil fizičnogeografski laboratorij. Delo Geografskega inštituta je povezal z vodenjem *Zavoda za meteorologijo in geodinamiko*, ki so ga leta 1921 priključili ljubljanski Univerzi. Študij geografije je potekal po vzoru avstrijskega študijskega

tema (Gavazzi 1922). Prvi študenti in diplomanti geografije so leta 1922 ustanovili *Geografsko društvo Slovenije* (Bohinec in Savnik 1972), predhodnika sedanje *Zveze geografov Slovenije*, ki je prerastlo v osrednjo stanovsko organizacijo slovenskih geografov in leta 1925 začelo izdajati *Geografski vestnik*, najstarejšo slovensko strokovno geografsko revijo.

Po odhodu Gavazzija v Zagreb je bil leta 1927 na njegovo mesto izvoljen **Anton Melik**, ki je nato s **Svetozarjem Ilešičem** od leta 1933 do konca šestdesetih let 20. stoletja kreiral študij in znanstveno usmerjenost slovenske geografije (Gams 2006; Vrišer 1985). Z Melikom je geografija na ljubljanski Univerzi ulovila takrat sodobne mednarodne geografske tokove in se hkrati razvijala kot nacionalna veda. Melik je napisal monumentalno geografsko monografijo o Sloveniji v petih knjigah. Melik in Ilešič sta skrbela za napredek pedagoškega in znanstvenoraziskovalnega dela, povečeval se je tudi interes za študij geografije. Osnovan je bil seminar in uvedene so bile intenzivne terenske vaje. Pri znanstvenoraziskovalnem delu je bil poudarek na geomorfološkem, prebivalstvenem in agrarnogeografskem preučevanju slovenskih pokrajin.

Po drugi svetovni vojni je slovenska geografija pridobila širše možnosti za organizacijski, študijski in vsebinski razmah, vendar sta se Melik in Ilešič vse do začetka šestdesetih let 20. stoletja sama ukvarjala tako z obsežnim pedagoškim delom, izdajo učbenikov, znanstvenoraziskovalnim delom kot s številnimi pomembnimi družbeno-

Slika 4: Svetozar Ilešič ob spominski plošči Antonu Meliku na njegovi rojstni hiši v Črni vasi na Barju leta 1982 (vir: Arhiv Oddelka za geografijo FF UL).

Preglednica 1: Pedagoški delavci na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v obdobju 1919-2019 (Vir: Kadrovska služba FF UL, 2019).

ZNANSTVENI NAZIV	PRIIMEK	IME	ČAS ZAPOSLOTITVE
Asist.	Bat	Marjan	1982–1991
asist.	Bec	Damijan	2014–2015
dr.	Benkovič Krašovec	Monika	2000–2006
asist.	Bobovnik	Nejc	2017–
doc. dr.	Bohinec	Valter	1937–1942
doc. dr.	Brečko Grubar	Valentina	1996–2007
mag.	Brinovec	Slavko	1979–1982
red. prof. dr.	Bufon	Milan	1986–1993
doc. dr.	Cigale	Dejan	1994–1998, 2002–
red. prof. dr.	Černe	Andrej	1977–2016
red. prof. dr.	Gams	Ivan	1967–1993
red. prof. dr.	Gavazzi	Artur	1920–1927
asist.	Glojek	Kristina	2016–
red. prof. dr.	Gosar	Anton	1973–1991, 1992–2002
asist.	Hrvatini	Mauro	1992–1995
doc. dr.	Ilc Klun	Mojca	2007–
red. prof. dr.	Ilešič	Svetozar	1933–1975
red. prof. dr.	Jeršič	Matjaž	1982–1997
dr.	Jurinčič	Igor	1990–1993
izr. prof. dr.	Klemenčič	Matjaž	1997–1998
red. prof. dr.	Klemenčič	Vladimir	1951–1996
izr. prof. dr.	Klemenčič	Marijan Mihael	1972–2011
izr. prof. dr.	Kokole	Vladimir	1955–1961
asist.	Kosten Zabret	Saša	2003–2008
mag.	Košak	Marija	1979–1981
izr. prof. dr.	Krevs	Marko	1990–
red. prof. dr.	Kunaver	Jurij	1961–1974, 1986–1999
asist.	Kunaver	Jelka	1960–1977
mag.	Kürbus	Terezija	1988–1991, 1992–1992
izr. prof. dr.	Kušar	Simon	2001–
doc. dr.	Lampič	Barbara	2002–

ZNANSTVENI NAZIV	PRIIMEK	IME	ČAS ZAPOSLOTITVE
doc. dr.	Leban	Vladimir	1962–1976
red. prof. dr.	Lovrenčak	Franc	1966–2007
dr.	Malovrh	Vincenc	1946–1948
doc. dr.	Medved	Jakob	1962–1978
red. prof. dr.	Melik	Anton	1927–1965
izr. prof. dr.	Mrak	Irena	1998–2016
asist.	Natek	Milan	1961–1966
izr. prof. dr.	Natek	Karel	1999–2019
asist.	Nemec	Lea	2009–2009
izr. prof. dr.	Ogrin	Darko	1987–
izr. prof. dr.	Ogrin	Matej	2003–
red. prof. dr.	Pak	Mirko	1962–2003
mag.	Pichler Milanovič	Nataša	2004–2008
red. prof. dr.	Plut	Dušan	1974–1977, 1978–1990, 1993–2015
dr.	Popit	Sabina	1996–2004
izr. prof. dr.	Potočnik Slavič	Irma	1997–
red. prof. dr.	Radinja	Darko	1960–1996
red. prof. dr.	Rebernik	Dejan	1993–
doc. dr.	Repe	Blaž	1999–
izr. prof. dr.	Resnik Planinc	Tatjana	1992–
doc. dr.	Rogelj	Boštjan	2002–
dr.	Slavec	Andrejka	1989–1996
red. prof. dr.	Stepišnik	Uroš	2006–
izr. prof. dr.	Špes	Metka	1997–2014
doc. dr.	Trobec	Tajan	2008–
asist. mag.	Umek	Maja	1984–1991
izr. prof. dr.	Vintar Mally	Katja	2001–
red. prof. dr.	Vrišer	Igor	1960–1997
dr.	Vrtačnik Garbas	Katja	2003–2008
izr. prof. dr.	Zgonik	Mavricij	1956–1957
izr. prof. dr.	Zupančič	Jernej	2002–
red. prof. dr.	Žagar	Marjan	1960–1980

Slika 5: Karel Ruppert, Mirko Pak in Vladimir Klemenčič na ekskurziji v Podgorju ob 80. letnici Vladimirja Klemenčiča leta 2006 (foto: Irma Potočnik Slavič).

političnimi funkcijami. Melik je leta 1946 spodbudil ustanovitev *Geografskega inštituta pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti* in *Zemljepisnega muzeja* ter podprl ustanovitev *Inštituta za raziskovanje krasa*. Prav tako si je prizadeval za ustanovitev inštituta za raziskovanje morja. Kadrovske razmere so se izboljšale po letu 1959, ko je tretje predavateljsko mesto zasedel **Vladimir Klemenčič**, odobrenih in zasedenih pa je bilo tudi več asistent-skih mest. Leta 1961 so Geografski inštitut preimenovali v *Oddelek za geografijo*, ki se je v naslednjih letih dodatno kadrovsko okreplil. Študij geografije je bil organiziran dvopredmetno in dvostopenjsko. V okviru sicer enotnega študija geografije so se začele razvijati interne smeri in usmeritve, ki so razen kadra za šolstvo usposablja-le tudi za druge potrebe (prostorsko načrtovanje, turizem, varstvo okolja). Leta 1966 je Oddelek za geografijo uvedel tudi podiplomski študij.

Ljubljanska geografija se je v šestdesetih letih 20. stoletja uveljavila tako v takratnih jugoslovanskih kot tudi v mednarodnih krogih. Znanstvenoraziskovalno delo se je zaradi hitre preobrazbe slovenskih pokrajin v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja ter povečane specializacije pedagoškega in raziskovalnega dela razširilo na nova področja: geografijo krasa, funkcijsko zasnovane klimatogeografske, hidrografske in biogeografske raziskave, na proučevanje naravnih nesreč, raziskave podeželja in mest zaradi deagrariacije, urbanizacije, industrializacije in razvoja turizma, proučevanje narodnostno mešanih območij in podobno. V tem času se je začela veda počasi izvijati iz tradicionalnih okvirov s poudarkom na regionalni geografiji in v ospredje postavljati probleme pokrajine v industrijski družbi, vplive tranzitnega položaja Slovenije, odprtosti Slovenije gospodarsko razvitemu delu

Evrope in probleme obmejnih regij. Zaradi negativnih učinkov industrializacije in urbanizacije se je veliko pozornosti posvečalo ekološkim problemom in varstvu okolja (Klemenčič in Klemenčič 1999).

Rezultat mednarodnih stikov članov Oddelka ter njihovega povezovanja z različnimi geografskimi šolami v Evropi in zunaj nje je bila raznolikost konceptov, ki so se pojavili v pedagoškem in znanstvenem delu njegovih sodelavcev. Zelo tesne povezave je imel Oddelek na primer z nemško socialnogeografsko šolo (Pak 2007) in z geomorfologiji ter krasoslovci z različnih evropskih držav in tudi širše. Pri metodologiji raziskovanja so se zlasti po letu 1980 vse bolj uveljavljale kvantitativne metode, ki so spremljale vpeljavo računalnikov in programskih orodij zanje, predvsem geografskih informacijskih sistemov, tako v raziskovalni kot pedagoški proces. Kadrovski in strokovni razvoj ter potrebe trga dela so vodili v temeljito preoblikovanje študijskega programa. Poleg pedagoške je bila oblikovana tudi nepedagoška smer študija, ki je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja prerasla v samostojno smer. Znotraj nje se je izoblikovalo pet usmeritev: geografija krasa, varstvo geografskega okolja, geografija turizma, politična geografija in prostorsko planiranje. Konec istega desetletja je bila opuščena dvopredmetna nepedagoška smer, obenem sta bila izenačena A in B predmet. Geografijo je bilo možno študirati kot dvopredmetni pedagoški ali kot samostojen nepedagoški študij.

Slika 6: Člani Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v jubilejnem letu 2019 (foto: Matjaž Rebolj).

Raziskovalno delo članov oddelka je do konca osemdesetih let 20. stoletja potekalo v tesnem sodelovanju s sedanjim *Geografskim inštitutom Antona Melika ZRC SAZU* in do leta 2002, dokler je obstajal, z *Inštitutom za geografijo Univerze v Ljubljani*. V publikacijah obeh ustanov in v *Geografskem vestniku* je izšla tudi večina raziskovalnih dosežkov članov oddelka. Zaradi čedalje večjih potreb po objavljanju se je Oddelek za geografijo FF UL leta 1985 odločil izdajati lastno znanstveno revijo *Dela*, ki še vedno redno izhaja. Po osamosvojitvi Slovenije, še posebej pa po njeni vključitvi v Evropsko unijo, je prišlo do korenitih sprememb raziskovalne politike ter vrednotenja raziskovalnega in pedagoškega dela. Za opravljanje raziskovalnega dela se je Oddelek vključil v *Znanstveni inštitut Filozofske fakultete*. Ta pomaga voditi

raziskovalno delo, ki poteka v okviru oddelčne programske skupine, temeljnih projektov, mednarodnih projektov in tržno usmerjenih projektov. Za izboljšanje raziskovalnih razmer in povečanje konkurenčnosti je Oddelek leta 2002 ustanovil svoj *Raziskovalni center*, leta 2009 pa začel izdajati tudi monografsko zbirko *GeograFF* in leta 2010 *e-GeograFF*.

Korenite spremembe je študij geografije na ljubljanski Univerzi začel doživljati po letu 2005, ko so stekle priprave za reorganizacijo študija po bolonjskih smernicah. S prvo stopnjo bolonjskega programa je Oddelek začel v študijskem letu 2008/2009, z drugo pa v študijskem letu 2011/2012. Akreditirane ima štiri študijske programe, po dva na prvi in drugi stopnji, medtem ko je na tretji stopnji geografija kot znanstveno po-

dročje vključena v interdisciplinarni doktorski študij *Humanistika in družboslovje*. Na prvi stopnji potekata enopredmetni in dvopredmetni univerzitetni študijski program geografije, na drugi stopnji pa magistrski študijski program in magistrski pedagoški dvopredmetni študijski program geografije. Drugostopenjski magistrski študijski program ima pet smeri, dve veliki oziroma A smeri (okoljska in fizična geografija, regionalno planiranje in ruralno-urbane študije) in tri male oziroma B smeri (politična geografija, geografija turizma in prostega časa, uporabna geoinformatika). Študent izbere eno veliko (A) in eno malo (B) smer. Magistrski pedagoški dvopredmetni program nima smeri.

Po letu 1990 je postal študij geografije bolj množičen. Nanj se je letno vpisovalo okrog 100 študentov, 50 na enopredmetni in 50 na dvopredmetni študij. Generacije študentov so razvile bogate občudijske dejavnosti, vključno z ustanovitvijo *Študentske sekcije Ljubljanskega geografskega društva* leta 1988, predhodnice sedanjega *Društva mladih geografov Slovenije*, ustanovljenega leta 1998, ki organizira raziskovalne tabore, potopisna predavanja, ekskurzije, študentske izmenjave in zagotavlja udeležbo na študentskih strokovnih srečanjih v tujini. Od leta 1994 izdaja tudi glasilo *GEOmix*. Od leta 2000 oddelek nagraduje najboljša študentska zaključna dela s *Priznanjem Oddelka za geografijo*.

V zadnjih letih se tudi Oddelek za geografijo FF UL sooča, tako kot večina družboslovnih in humanističnih študijev, z zmanjševanjem vpisa in

manj številnimi generacijami v letnikih, kar predstavlja svojevrsten izziv za organizacijo in usmeritev študija v prihodnje.

Sklep

Začetki slovenske akademske geografije so bili v kadrovskem in prostorskem smislu skromni, eden glavnih ciljev je bil ujeti korak s tedaj razvitiimi geografskimi okolji. Po letu 1960 se je prostorsko in kadrovske okrepila, čemur so sledili razširitev področij

pedagoškega in raziskovalnega delovanja, trend specializacij in povečevanja vpisa na študij. Kljub temu je do današnjih dni ohranila celosten značaj. 100-letnica je priložnost za kritično ovrednotenje dosedanjega razvoja, pomena geografije v domačem in mednarodnem znanstvenem prostoru ter njenega prispevka k razreševanju problemov slovenske družbe. Hkrati je lahko primerno izhodišče za razmislek o njeni bodočnosti, o tem, v kateri smeri naj se razvija, kakšen naj

bo njen položaj v sistemu znanosti in kakšen pomen naj bi imela v družbi. Odgovori na te izzive niso enostavni in enoznačni, saj se svet ter z njim družbeno in akademsko okolje hitro in tudi nepredvidljivo spreminjajo. Nedvomno pa je prihodnost geografije kot znanosti in tudi usoda naše geografije zelo odvisna od njene sposobnosti hitrih in ustreznih prilagoditev na nove družbene razmere ter ustreznih odgovorov na raznovrstne izzive sodobnosti in bližnje prihodnosti.

Viri in literatura

1. Bohinec, V. 1925: Razvoj geografije v Slovencih. Geografski vestnik 1.
2. Bohinec, V., Savnik, R. 1972: Kako je nastalo Geografsko društvo Slovenije. Geografski vestnik 44.
3. Bratec Mrvar, R., Kladnik, D., Kunaver, J., Vidrih, R. 2008: Janez Jesenko – pomemben geograf in mislec druge polovice 19. stoletja. Glasnik Slovenske matice 32 (posebna izdaja).
4. Bratec Mrvar, R. 2009: Življenje in delo Blaža Kocena. Blaž Kocen, 1821–1871, Življenje in delo očeta Kocenovih atlasov. Ljubljana.
5. Cigale, D., Ogrin, D. 2006: Alexander Georg Supan – v Sloveniji spregledan geograf slovenskega rodu. Dela 45.
6. Freljih, M. 2009: Sudanska misija 1848–1858, Ignacij Knoblehar – misijonar, raziskovalec Belega Nila in zbiralec afriških predmetov. Ljubljana.
7. Gams, I. 2006: O pomenu Antona Melika za slovensko geografijo. Geografski vestnik 78-1.
8. Gašperič, P. 2007: Cartographic Images of Slovenia through time (Kartografske upodobitve Slovenije skozi čas). Acta geographica Slovenica 47-2.
9. Gašperič, P. 2018: Stari zemljevidi ozemlja Slovenije. Historični seminar 13, Založba ZRC. Ljubljana.
10. Gavazzi, A. 1922: Geografski institut sveučilišta u Ljubljani. Nastavni vjesnik 30.
11. Herberstein, S. 2001: Moskovski zapiski. Ljubljana.
12. Ilesič, S. 1969: Geografija. Petdeset let slovenske univerze v Ljubljani 1919–1969. Ljubljana.
13. Kadrovska služba FF UL 2019: Seznam pedagoških delavcev na Oddelku za geografijo FF UL v obdobju 1919–2019.
14. Klemenčič, M. M., Klemenčič, V. 1999: Oddelek za geografijo. Zbornik Filozofske fakultete: 1919–1999. Ljubljana.
15. Kranjc, A. 2017: Balthasar Hacquet – predhodnik krasoslovja in speleologije. Ljubljana.
16. Kranjec, S. 1964: Geografija. Slovenska matica, 1864–1964, Zbornik razprav in člankov. Ljubljana.
17. Kuripešič, B. 2001: Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530. Beograd.
18. Ogrin, D. 2017: Geografija v antiki in prikazi slovenskega ozemlja iz tega časa. Dela 48.
19. Ogrin, D. 2018: Razvoj geografije v srednjem veku. Dela 49.
20. Pak, M. 2007: Sodelovanje slovenskih in nemških geografov. Dela 27.
21. Plinij Starejši 2013: Naravoslovje 1, kozmografija in geografija. Ljubljana.
22. Plut, D. 1989: Ob 70-letnici poučevanja in raziskovanja geografije na ljubljanski univerzi. Dela 6.
23. Radinja, D. 1989: Sedemdeset let fizične geografije na ljubljanski univerzi. Dela 6.
24. Terčon, N., Bonin, F., Čerče, P. 2001: Pietrus Cippus Fecit, Pietro Coppo – življenje in delo, predstavitev piranskega kodeksa De summa totius orbis. Pietrus Cippus Fecit, De summa totius orbis (razstavni katalog). Galerija Hermana Pečariča, Piran.
25. Vrišer, I. 1985: Slovenski geografi ob smrti akademika profesorja dr. Svetozarja Ilesiča. Geografski vestnik 57.
26. Vrišer, I. 2002: Uvod v geografijo. Ljubljana.
27. Zečič, D., Škamperle, I. 2005: Vpliv Hermana iz Koroške na poznavanje srednjeveške arabske znanosti. Arhivi 28-1.
28. Zlobec, B. 1999: Poročila antičnih geografov o severnem Jadranu. Zgodovinski časopis 53-1.

Digitalni katalog 100 knjižnih del

*Oddelka za geografijo
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*

IZVLEČEK

V digitalnem katalogu 100 knjižnih del iz prvih let delovanja knjižnice je predstavljen izbor nekaterih pomembnejših del, ki jih hrani knjižnica Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V prispevku je predstavljena zgodovina pridobivanja tega gradiva, prikazano je, kako je katalog nastajal, nato so opisani trije sklopi kataloga, v katerih so predstavljeni dela s področja tuje in slovenske geografije ter učbeniki.

Ključne besede: zgodovina geografije, zgodovina Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, geografska knjižnica, geografska literatura, digitalni katalog.

ABSTRACT

The digital catalogue of 100 monographs from the Department of Geography at the Faculty of Arts (University of Ljubljana)

In the digital catalogue of 100 monographs of the library's early years we present a selection of some of the most important books kept by the Library of the Department of Geography. The article discusses the history of acquiring this material and how the catalogue was made followed by three sections featuring works in foreign geography, Slovenian geography and textbooks.

Key words: history of geography, history of Department of Geography (Faculty of Arts, University of Ljubljana), geographical library, geographical bibliography, digital catalogue.

V letu 2019 praznujemo stoletnico ustanovitve Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Jubilej praznuje tudi knjižnica Oddelka za geografijo, ki je ena od najstarejših knjižnic Filozofske fakultete in najbogatejša geografska knjižnica v Sloveniji. Knjižnica se je od začetkov delovanja do danes strokovno razvijala in izpolnjevala svoje poslanstvo – to so nudenje podpore študijskemu procesu in raziskovalnemu delu, poučevanje in ustvarjanje novega znanja ter predvsem prenos znanja iz bogate knjižnične zbirke. Zato smo se ob stoletnici delovanja Oddelka za geografijo in njene knjižnice odločili, da pripravimo digitalni katalog pomembnejših geografskih in sorodnih del, izdanih pred letom 1960. Na ta način želimo javnosti predstaviti nekaj knjižnega bogastva, ki ga hranimo v knjižnični zbirki, med njimi knjige, ki so bile aktualne v začetnih letih delovanja ljubljanske univerze in so bile pomembne za razvoj geografske stroke, tako v tujini kot Sloveniji.

Kratka zgodovina pridobivanja gradiva

Geografska knjižnica je bila ustanovljena leta 1920 in je bila najprej v prostorih sedanje Univerze v Ljubljani. Zasluga za njeno ustanovitev in zagon gre zagotovo prvi generaciji profesorjev novoustanovljene Univerze v Ljubljani, ki so z organizacijo seminarjev in urejanjem Seminarske knjižnice opravili veliko delo (Modic 1969). Njen upravnik je bil Artur Gavazzi, prvi redni profesor za geografijo Univerze v Ljubljani. Za knjižnico so pod strokovnim vodstvom tedanjih profesorjev skrbeli asistenti, pomagali pa so jim študentje geografije, ki so jih imenovali dijaški bibliotekarji (Frelj s sodelavci 2009). V prvih letih delovanja se je zbirka najbolj izdatno dopolnjevala z darovi posameznikov, založnikov, geografskih društev in vladnih ustanov, predvsem iz Slovenije, tedanje Jugoslavije in Nemčije. Sčasoma se je nabralo tudi precej literature v angleškem, francoskem in italijanskem jeziku. O nabavi knjižničnega gradiva je odločal predstojnik inštituta, sredstva, ki so jih uporabili za nakup, so dobili kot državno donacijo. Po ustanovitvi Geografskega društva Slovenije se je knjižnični fond povečeval tudi na račun izmenjave Geografskega vestnika za domače in tuje revije.

Avtorici besedila:

IDA KNEZ RAČIČ, prof. geog. in nem.,
bibliotekarka

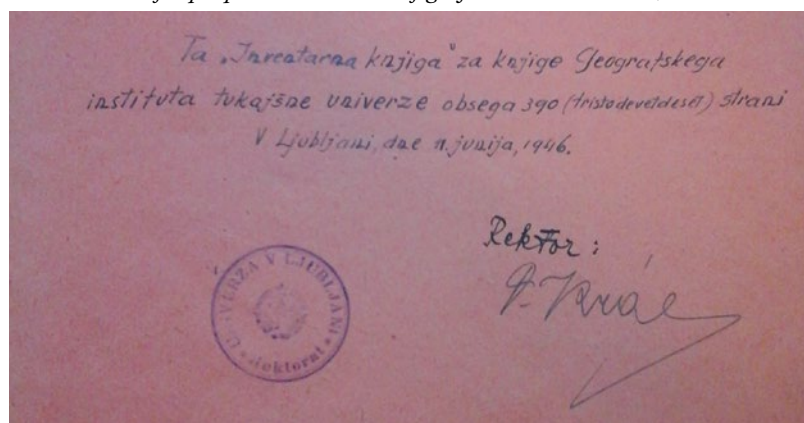
LUCIJA MIKLIČ CVEK, univ. dipl. geog.
in etnol.-kultur.antrop., bibliotekarka
Knjižnica Oddelka za geografijo FF UL,
Aškerčeva cesta 2, 1000 Ljubljana
E-pošta: ida.knezracic@ff.uni-lj.si,
lucija.mikliccvek@ff.uni-lj.si

Avtorji fotografij:

IDA KNEZ RAČIČ, ARHIV KNJIŽNICE
ODDELKA ZA GEOGRAFIJO

COBISS 1.04 strokovni članek

Slika 1: Rektorjev podpis v inventarni knjigi (foto: Ida Knez Račič).

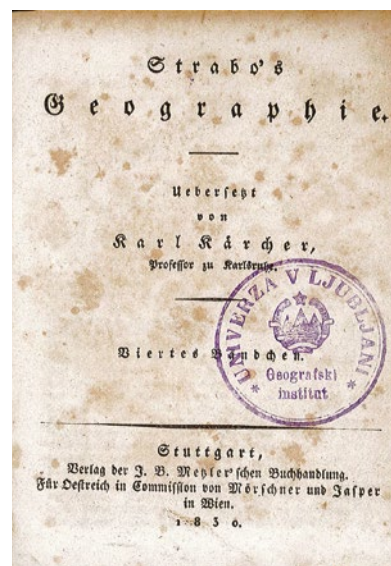
11. 6. 1946 je knjižnica začela voditi inventarne knjige. Prvo je podpisal celo tedanji rektor Alojz Král. V inventarnih knjigah se vodi uradna evidenca knjižničnega gradiva, iz katere razberemo naslov publikacije z avtorjem (ali naslov zemljevida) in število izvodov posamičnega gradiva, ki so ga prejeli. Na začetku so le občasno beležili način nabave, pozneje je to postal obvezen podatek. Najpogosteje so beležili le opombe o darovalcu. Tako na primer iz inventarne knjige izvemo, da je eno od knjig podaril gospod Štravs, takratni šolski upravnik v Dolenjem Logatcu, ali da so knjige dobili od vladnega svetnika dr. Andrejke, Université de Paris, Zadruga šolskih knjig in podobno. Knjižnica je v svoj fond dobila tudi nekatere redke knjige, ki so zdaj zelo dragocene. Glede na to, da so večino knjig kupili v antikvariatu, vidimo, kako premišljena in načrtovana je že tedaj bila nabavna politika. Na ta način je knjižnica svojo zbirko dopolnjevala z deli, ki so bila bistvenega pomena za razvoj geografije v tujini in Sloveniji. Dobila je dela Valvasorja, Hacqueta, Knobleharja, Jesenka, Ratzla, Hettnerja, Davisa, Cvijića itd. (Modic 1969). Pri antikvarnih nakupih so zapisali tudi ceno (za obe knjigi Balthasarja Hacqueta so plačali tedanjih 800 lir). Po letu 1950 je slovenska geografija doživela izreden razvoj. Bila je institucionalno in kadrovske okrepljena (Vrišer in Šifrer 1978), kar se je odražalo tudi v publicistiki, zaradi katere se je povečal prirast gradiva. Knjižnica se je vedno težje spopadala s prostorsko stisko, zato je bila velika pridobitev selitev v novo stavbo Filozofske fakultete. Zbirka se je vsa leta dopolnjevala tudi s kartografskim gradivom.

Digitalni katalog 100 knjižnih del Ko smo se odločali, s katero letnico izdaje naj omejimo izbor knjig, ki naj bi jih uvrstili v naš katalog, smo izbrali letnico 1960, ki nekako predstavlja mejnik v zgodovini knjižnice. Tega leta se je namreč knjižnica pričela pripravljati na selitev, ki je bila izvedena naslednje leto. Ob tej priložnosti se je preimenovala v knjižnico Oddelka za geografijo. Izbrani letnici je sledil izbor 100 enot, ki naj bi reprezentativno predstavljale gradivo iz začetne knjižnične zbirke. Pri izboru smo se oprli na nekatera temeljna dela znotraj posameznih področij geografije in na nekatere temeljne geografske učbenike, ki so bili izdani do leta 1960.

Katalog je razdeljen na tri sklope. V prvem so zbrana dela iz svetovne geografije, v drugem dela iz slovenske geografije in v zadnjem sklopu učbeniki. Vsak sklop je označen s svojo barvo, medtem ko so knjige nanizane glede na letnico izida – od najstarejše, ki je izšla leta 1778, do najnovejše, ki je izšla leta 1954. Pri vsaki elektronski kopiji naslovnice oziroma platnice knjige je naveden osnovni bibliografski opis in kratek zapis vsebine. Digitalni katalog je objavljen na spletni strani Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Svetovna geografska dela

Najstarejša tuja knjiga v knjižnici je iz leta 1792. Gre za nemški prevod dela starogrškega filozofa in botanika **Teofrasta** z naslovom *Theophrasts moralische Charaktere mit erklärenden Anmerkungen und einem griechisch-deutschen Wortregister für Schulen*. Avtor na kratek, karikiran način opiše slabe

Slika 2: Knjiga Strabo's *Geographie* (vir: Arhiv Knjižnice Oddelka za geografijo).

človeške značaje. Knjiga je leta 1971 izšla tudi v slovenskem prevodu z naslovom *Značaji*. Od avtorjev antične dobe hranimo tudi nemški prevod (K. Kärcher 1830) znanega geografa, zgodovinarja in filozofa **Strabona**. Njegovo obsežno delo v 17 knjigah *Geographica*, grško *Geōgraphiká*, je nastajalo dalj časa, dokončal ga je za časa rimskega cesarja Tiberija. Prinaša politične, gospodarske, družbene, kulturne in geografske opise.

Nemški zgodovinar in geograf **Johann Georg August Galletti** je napisal več kot 50 knjig o nemški in evropski zgodovini. Njegovo obsežno geografsko delo v treh zvezkih *Allgemeines geographisches Wörterbuch* (1822) po abecednem zaporedju prinaša opise držav, mest, naselij, rek. Med njimi najdemo tudi več zapisov za slovenske kraje in reke. V drugi polovici 19. stoletja je prišlo do razvoja posameznih geografskih ved. Iz

tega obdobja hranimo več temeljnih del. V zbirki *Weber's illustrierte Katechismen, Belehrungen aus dem Gebiete der Wissenschaften und Künste*, ki obsega več kot 250 knjig, je izšla matematična geografija **Adolpha Drechslerja** z naslovom *Katechismus der mathem. Geographie*. Več del je s področja geomorfologije. Ameriški geograf **William Morris Davis** je razvil tezo o cikličnem razvoju reliefa in jo objavil v knjigi *Physical geography* (1898). Leta 1911 je izšla dopolnjena izdaja v nemškem prevodu in

soavtorstvu z **Gustavom Braunom**. Naslednja izdaja je izšla v dveh delih, leta 1915 je najprej izšel drugi del z naslovom *Morphologie*, leta 1917 pa je Gustav Braun sam priredil še prvi del z naslovom *Grundlagen und Methodik*. Osnove kraške geomorfologije je postavil **Jovan Cvijić**. Njegova knjiga z naslovom *Karst* je izšla leta 1895. **Alfred Lothar Wegener** je bil nemški naravoslovec in raziskovalec polarnih območij. Njegova najpomembnejša knjiga je *Die Entstehung der Kontinente und Ozeane*. Knjiga je

prvič izšla leta 1915, drugi, popolnoma prenovljeni izdaji (1920), je sledilo še več izdaj. Teorija o potovanju kontinentov je bila priznana šele po avtorjevi smrti in je osnova teoriji o tektoniki plošč. Eno prvih klasifikacij podnebnih pasov je izdelal rusko-nemški geograf, meteorolog in klimatolog **Wladimir Peter Köppen**. Temelji na dveh prevladujočih elementih – temperaturi zraka in padavinah. Knjiga *Die Klimate der Erde, Grundriss der Klimakunde* je razdeljena na dva dela. V prvem je poglavje

Slika 3: Knjiga J. Barrow's *Reise durch China von Peking nach Canton ...* (vir: Arhiv knjižnice Oddelka za geografijo).

o splošni klimatologiji, v drugem pa podnebni pasovi in tipi podnebja po posameznih kontinentih. Vsebuje tudi dva zganjena zemljevida. Leta 1899 je na Dunaju izšla knjiga *Bilder-Atlas zur Pflanzengeographie mit beschreibendem Text*, avtorja **Ernsta Moritza Kronfelda**. V obširnem slikovnem delu je zbranih 216 lesorezov oziroma bakrenih jedkanic, narejenih po predlogi fotografij in risb. V po-

gljavju o Severni in Srednji Evropi je omenjena kraljeva roža (*Daphne blagayana* – blagajev volčnin) na Gori sv. Lovrenca pri Ljubljani.

Temeljna dela na področju družbene geografije so dela nemškega geografa in etnografa **Friedricha Ratzla**. V knjigah *Der Staat und sein Boden, geographisch betrachtet* (1896) in *Politische Geographie* (1897) je sicer z

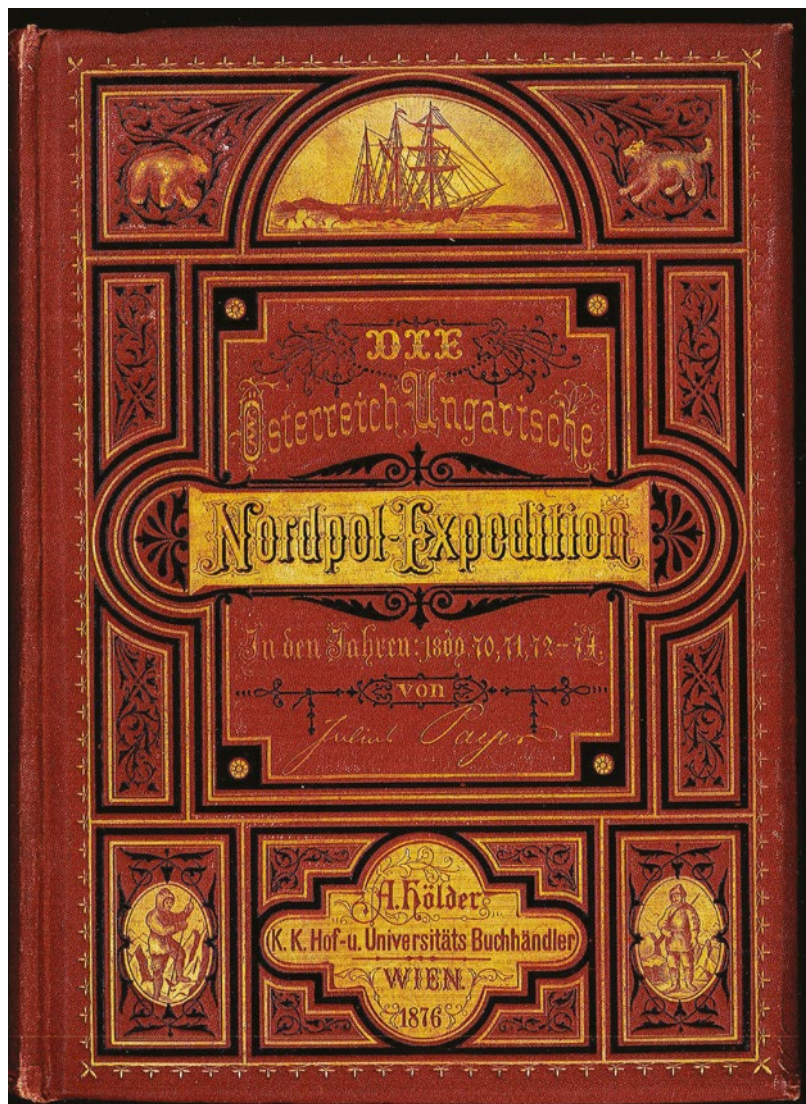
determinističnimi nazori zasnoval temelje politične geografije. V Franciji je v tem času deloval **Paul Vidal de La Blache**, ki je začetnik sodobne francoske geografije in ustanovitelj francoske šole za geopolitiko. V delu *Principes de géographie humaine* (1922) opisuje svet kot dialog med okoljem in družbo (Cigale in Ogrin 2016).

Na področju regionalne geografije so sprva prevladovali potopisi, dnevniki o odpravah in odkritjih ter pregledi po državah. Knjižnica hrani nemški prevod knjige *Travels in China* (1804) z naslovom *John Barrow's Reise durch China von Peking nach Canton im Gefolge der Großbritannienischen Gesandtschaft in den Jahren 1793 und 1794*, ki je izšel le leto po originalni izdaji. Opisuje Peking, palačo cesarja Yuen-Min-Yuena, življenje in navade na dvoru, kitajsko umetnost, znanost, medicino ter potovanje iz Pekinga v Kanton.

V letih 1806–1827 je v Pragi izhajala zbirka *Neueste Länder- und Völkerkunde, ein geographisches Lesebuch für alle Stände*, regionalna geografija sveta v 23-ih knjigah. Knjige vsebujejo bakroreze in več zganjenih zemljevidov. V knjižnici hranimo dva zvezka – *Holland und Westphalen in Afrika überhaupt, Nord- und Mittel-Afrika*.

Italijanski geograf in statistik **Adriano Balbi** je leta 1832 v Parizu izdal knjigo *Abrégé de Géographie*. Knjiga je doživela več izdaj, prevedena in prirejena je v številne jezike. Že leta 1834 je izšla nemška priredba knjige *Hausbuch des geographischen Wissens, eine systematische Encyclopädie der Erdkunde für die Bedürfnisse der Gebildeten jedes Standes*.

Slika 4: Naslovnica knjige Juliusa Payerja *Die österreichisch-ungarische Nordpol-Expedition in den Jahren 1872–1874* (vir: Arhiv knjižnice Oddelka za geografijo).

Leta 1839 je izšla prva knjiga **Charlesa Darwina** z naslovom *Journal and Remarks*. Opisuje pomorsko odpravo z ladjo Beagle, ki je imela nalogo raziskati obale in otoke Južne Amerike. Sledilo je več izdaj, v knjižnici hranimo knjigo iz leta 1891 z naslovom *Journal of researches into the natural history and geology of the countries visited during the voyage of H. M. S. Beagle round the world*.

Avstrijski geograf in speleolog **Adolf Schmidl** je avtor knjige *Das Kaisertum Oesterreich*, ki obsega dva dela, *Die Alpenländer in Die Sudeten und Karpathen-Länder*. Oba sta nadalje razdeljena na več zvezkov, ki so izhajali med letoma 1837 in 1843. Za nas je zanimiv četrti zvezek prvega dela z naslovom *Das Königreich Illirien*. Fizičnogeografskemu in gospodarskemu prikazu ozemlja sledi topografski prikaz. Vsebuje statistične tabele, v prilogi so tudi bakrorezi slovenskih mest in pokrajin. Knjiga *Die österreichisch-ungarische Nordpol-Expedition in den Jahren 1872–1874*, ki je posvečena kralju Francu Jožefu (po njem se imenuje otočje v Arktičnem oceanu Dežela Franca Jožefa, odkrito 30. avgusta 1873), opisuje avstro-ogrsko polarno odpravo z jadrnico Admiral Tegetthoff. Člani posadke so bili rekrutirani iz Avstro-Ogrske, predvsem iz Istre in Dalmacije. Prinaša znanstvene rezultate na področju geografije, meteorologije, geodezije, astronomije. Je bogato ilustrirana in v prilogi vsebuje tri zemljevide.

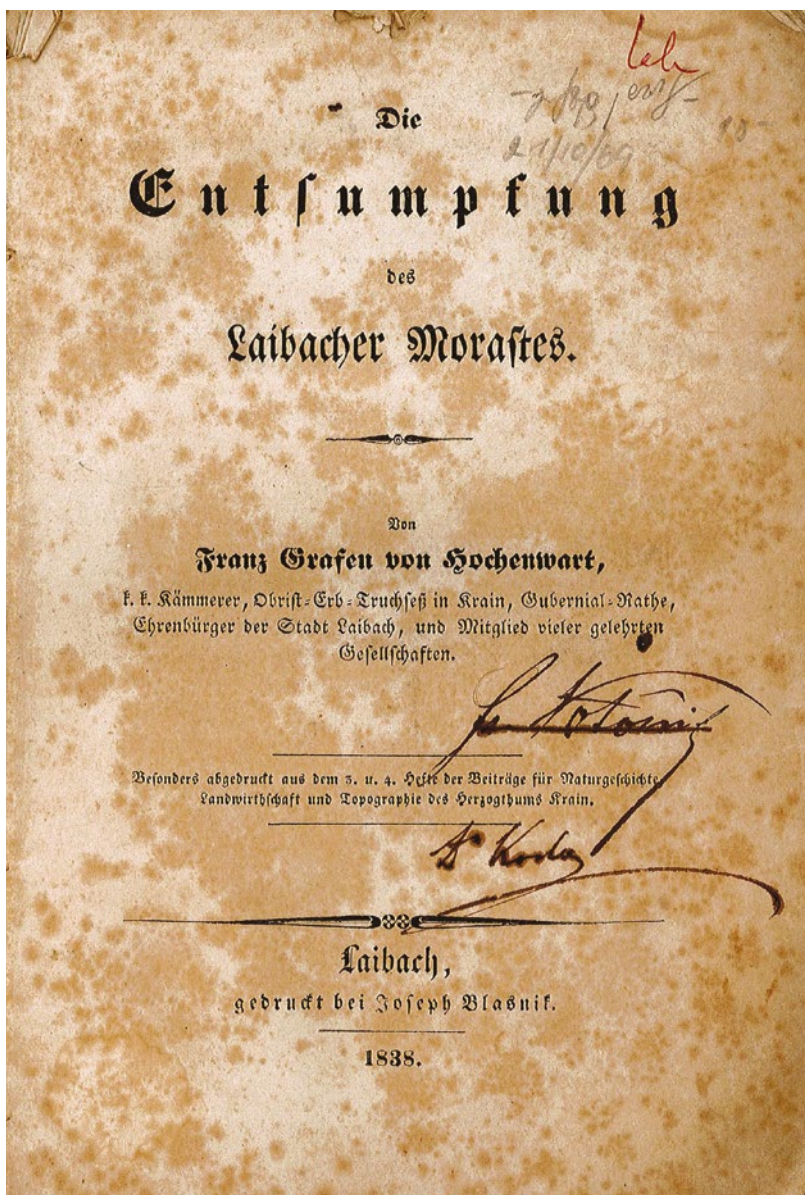
Leta 1876 je izšla že tretja, predelana izdaja knjige **Huga Franza von Brachellija** *Die Staaten Europas, verglei-*

Slika 5: Knjiga *Oryctographica Carinolica* Balthasarja Hacqueta (vir: Arhiv knjižnice Oddelka za geografijo).

chende Statistik. Avtor v knjigi, razdeljeni na deset poglavij, s statističnimi podatki po državah natančno prikaže stanje po posameznih področjih družbenega življenja v letih 1869–1873. Med podatki za Avstro-Ogrsko je tudi več podatkov za slovenske dežele, med drugim za narodno sestavo prebivalstva. Delo *Länderkunde von Europa* je izšlo v zbirki *Unser Wissen von der Erde, Allgemeine Erdkunde und*

Länderkunde. Obsežno delo, katerega urednik je bil **Alfred Kirchhoff**, obsega tri dele, prvi in drugi del sta nadalje razdeljena na dva zvezka. Prvi del je izšel leta 1887, zadnji leta 1907. Knjige vsebujejo veliko grafikonov, statističnih preglednic, zemljevidov in fotografij. V drugem zvezku prvega dela je poglavje Avstro-Ogrska, katerega avtor je nemško-slovenski geograf **Alexander Supan**.

Slika 6: Hohenwartova knjiga *Die Entsumpfung des Laibacher Morastes* (vir: Arhiv knjižnice Oddelka za geografijo).

Alfred Hettner je leta 1907 izdal knjigo *Grundzüge der Länderkunde, Europa*. V knjigi je uporabil besedilo, ki ga je napisal za razlago 150 zemljevidov v atlasu *Spamers Handatlas* (1895). Fizičnogeografskemu in družbenogeografskemu pregledu sledi pregled po regijah. V poglavju Balkanski polotok sta v pregledu po regijah med Dinar-

skimi pokrajinami tudi podpoglavji Istra in Kras na Kranjskem.

V prvi polovici dvajsetega stoletja je izšlo več pomembnih del s področja geografske teorije. Izpostavljamo delo **Alfreda Hettnerja** *Die Geographie, ihre Geschichte, ihr Wesen und ihre Methoden* (1927), ki obravnava geograf-

ske metode poučevanja in raziskovanja. V uvodu je avtor zapisal, da je to njegovo življenjsko delo.

V delu *The nature of geography, a critical survey of current thought in the light of the past* ameriški geograf in predstavnik tako imenovane regionalne usmeritve v geografiji Richard Hartshorne predstavi poglede evropskih geografov na to, kaj naj bi bil predmet preučevanja geografske vede, in razpravlja, ali je geografija sistematična ali regionalna veda.

Geografska dela o Slovenji

Na začetku 19. stoletja na Slovenskem, z izjemo nekaj posameznikov, še nismo poznali znanstvene geografije. Za geografska so označevali dela z domoznansko, potopisno in podobno tematiko (Cigale in Ogrin 2016). V katalogu je predstavljen izbor knjig slovenskih avtorjev oziroma slovenskega ozemlja. Najstarejša knjiga tega sklopa, ki jo hranimo v knjižnici, je delo **Balthasarja Hacqueta** *Oryctographia Carniolica, oder physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien, und zum Theil der benachbarten Länder*. V dveh delih je izšlo v letih 1778–1781. V prvem delu avtor opiše podzemne jame, gore, kamnine in fosile ter vode na Slovenskem. V drugem delu so opisani mesto Idrija, kamnine in kristali ter rudnik živega srebra s sistemom rudniških jaškov, ki so natančno izrisani v prilogi.

Veliko raziskovalnega zanimanja je bil deležen kras, predvsem Postojnska jama in Cerkljiško jezero. **Alojzij Schaffenrath** (1794–1836), ki je zaslužen za prvo turistično ureditev

Postojnske jame, je leta 1834 izdal knjigo *Beschreibung der berühmten Grotte bei Adelsberg in Krain*. Pozneje jo je preuredil in dopolnil **Maximilian Schäber**. Opis jame vsebuje tudi načrt v prilogi. **Viljem Urbas** je v reviji *Zeitschrift des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins* leta 1879 objavil razpravo *Das Phänomen des Zirknitzer Sees und die Karsthäler von Krain*. Leta 1922 pa je izšla knjiga **Pavla Kunaverja** *Kraški svet in njegovi pojavi*.

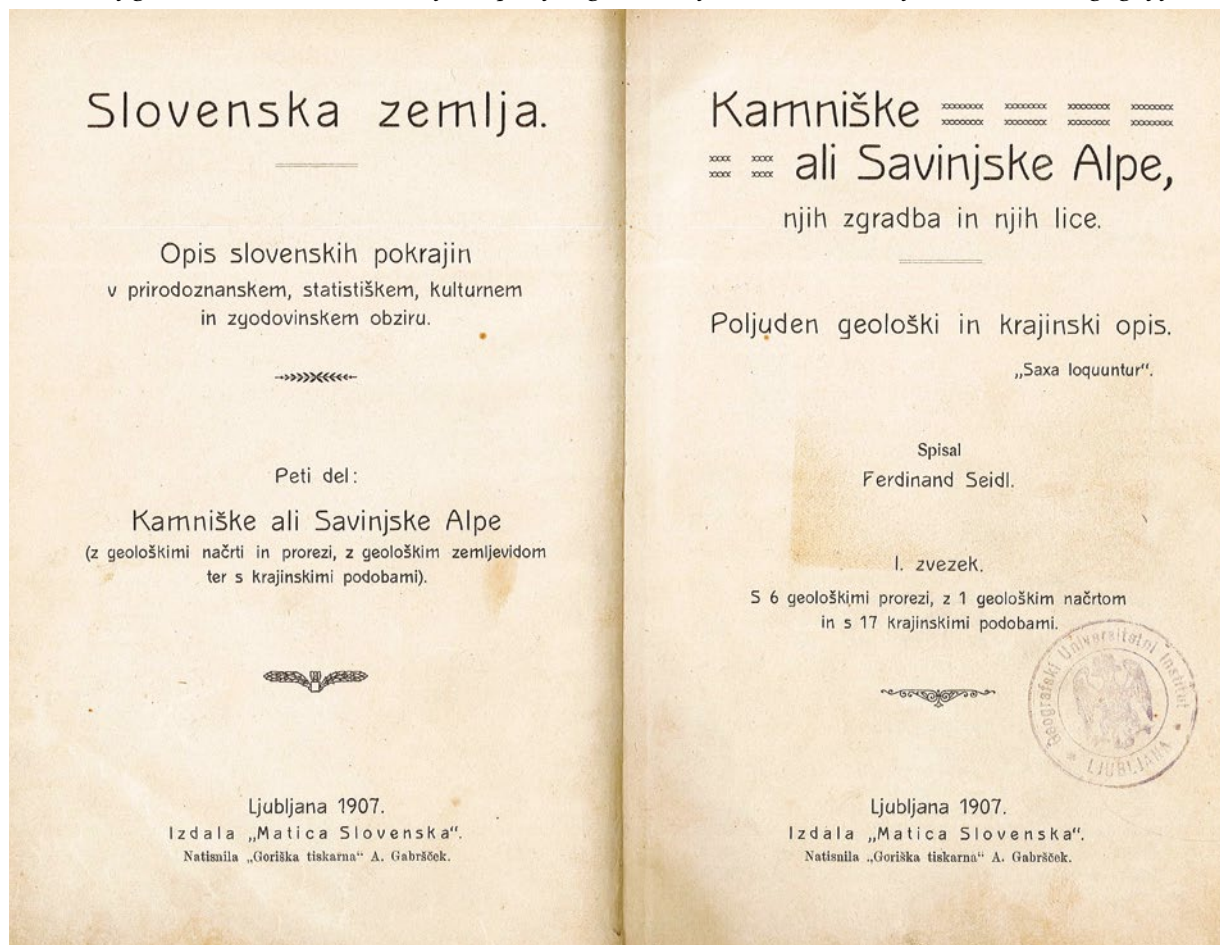
Tudi Ljubljansko barje je bilo večkrat predmet preučevanja. Naravoslovec in muzejski kurator v Ljubljani ba-

ron **Franc Jožef Hanibal Hohenwart**, je avtor knjige *Die Entsumpfung des Laibacher Morastes* (1838). Natančno je opisal Barje, sledijo kronološki pregled osuševalnih del do konca leta 1837 in poročila komisij. Na koncu je tabelarični prikaz z opisom del in stroškov po posameznih ulicah in kanalih. **Ernst Kramer** je na podlagi šestletnega raziskovanja območja Ljubljanskega barja in uporabi obstoječe literature napisal knjigo *Das Laibacher Moor, das größte und interessanteste Moor Österreichs in naturwissenschaftlicher, kulturtechnischer und landwirtschaftlicher* (1905). Knjiga je

bogato ilustrirana in vsebuje tudi geološki zemljevid Ljubljanskega barja.

Pomembno je delo **Petra Kozlerja**, ki je raziskoval meje poselitve Slovencev in zbiral slovenska krajevna imena. Leta 1854 je izdelal prvi slovenski zemljevid *Zemljovid slovenske dežele in pokrajin* s knjižico *Kratek slovenski zemljopis in pregled politične in pravosodne razdelitve ilirskega kraljestva in štajerskega vojvodstva s pridanim slovenskim in nemškim imenikom mest, tergov, krajev i. t. d.* (Cigale in Ogrin 2016). Z opisi slovenskih pokrajin je nadaljevalo več avtorjev, med njimi

Slika 7: Knjiga F. Seidla *Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice* (vir: Arhiv knjižnice Oddelka za geografijo).

Josef Erben – *Vojvodstvo Kranjsko v zemljepisnem, statističnem in zgodovinskem spregledu* (1866), skupina štirih avtorjev pod imenom **Rodoljubi – Slovenski Štajer. Dežela in ljudstvo** (1868–1870), **Simon Rutar** – *Samo svoje mesto Trst in mejna grofija Istra, prirodnoznanstveni, statistični, kulturni in zgodovinski opis* (1896–1897), **Fran Orožen** – *Vojvodina Kranjska* (1901–1902), **Ferdinand Seidl** – *Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in njih lice, poljuden geološki in krajinski opis* (1907–1908), **Jože Rus** – *Slovenska zemlja, kratka analiza njene zgradnje in izoblike* (1924).

V knjižnici hranimo tudi več del geografa slovenskega rodu **Alexandra Supana**, ki je spadal med pomembnejše evropske geografe druge polovice 19. in začetka 20. stoletja. Leta

1884 je izšlo njegovo delo *Grundzüge der physischen Erdkunde*, ki je bilo večkrat ponatisnjeno. Po mnenju mnogih ga je mogoče označiti za njegovo življenjsko delo (Cigale in Ogrin 2016). Med temeljnimi raziskavami geografske regionalizacije Jugoslavije je delo **Antona Melika** *Jugoslavija, zemljepisni pregled* (1921–1923). V katalogu so tudi dela **Arturja Gavazija**, prvega rednega profesorja za geografijo na ljubljanski univerzi. Leta 1942 je v Zagrebu izšla njegova regionalna geografija *Apeninske zemlje i susjedna Padsko-venetska zavalata*. **Rudolf Badjura** je bil zbiralec krajevnih imen, ljudskih in strokovnih izrazov. Leta 1953 je napisal pomembno delo s področja zemljepisnih izrazov in imen *Ljudska geografija*.

Učbeniki

V sklopu učbenikov je najstarejši učbenik **Siegfrieda Becherja** *Allgemeine Geographie zum Gebrauche für Real- oder Industrial-Schulen*, tiskan v gotici in izšel leta 1845. Razdeljen je na tri dele, v prvem so poglavja s tematiko matematične geografije, v drugem fizične geografije in v tretjem politične geografije. V zadnjem delu je pri regionalnem pregledu Evrope oziroma konkretnije Avstrijskega cesarstva tudi poglavje o Ilirskem kraljestvu.

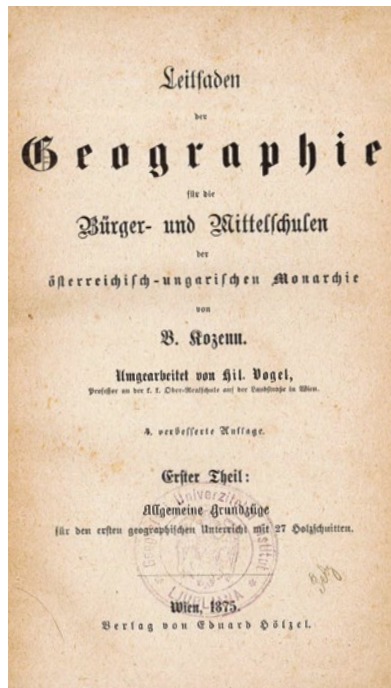
Najstarejši slovenski učbenik je *Zemljepisna začetnica za gimnazije in realke*, ki jo je **Janez Jesenko** v samozaložbi izdal leta 1865 v Gorici. V njem je prvič sistematično in v večjem številu predstavil zemljepisna imena v slovenščini (Bratec Mrvar s sodelavci 2008). Učbenik ima

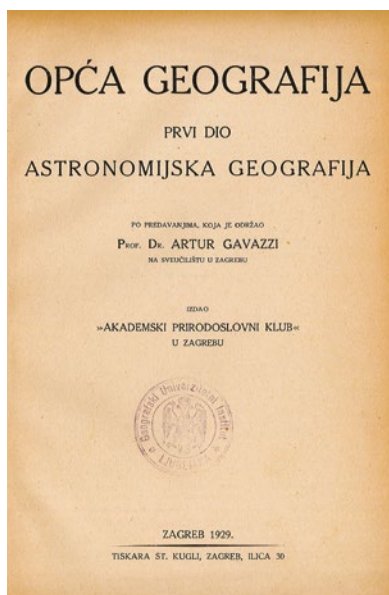
6 poglavij oziroma, kot jih imenuje avtor, oddelkov. V predgovoru učbenika *Privodnoznanstveni zemljepis*, ki je izšel leta 1874, je Jesenko zapisal, da je več let zbiral gradivo iz številnih tujih virov, ki jih tudi navaja (Bratec Mrvar s sodelavci 2008). Učbenik je namenjen osmošolcem, tako da se je lahko tudi v najvišjem razredu srednje šole poučevalo v domačem jeziku. Da bi bil učbenik bolj aktualen, je Jesenko uporabil nove metrične mere. Na koncu učbenika je poglavje Terminologija, ki v abecednem redu obsega nemške in slovenske zemljepisne izraze. Od Jesenkovih učbenikov imamo v katalogu predstavljene še *Mali občni zemljepis*, ki je izšel leta 1876, *Zemljepis za drugi in tretji razred srednjih šol*, izšel leta 1883, ter drugi popravljeni in skrajšani natis *Zemljepisa za prvi razred srednjih šol*, ki je izšel leta 1890.

Od **Kocenovih** učbenikov imamo v katalogu predstavljena dva: *Leitfaden der Geographie (Vodič po geografiji)* in prevod učbenika *Erdbeschreibung für Volksschulen* z naslovom *Kocenov zemljepis za ljudske šole*. Vodič po geografiji, ki pa so ga Kocenovi nasledniki razdelili na več delov, je izšel 1868. Prvi del je leta 1875 priredil Alois Vogel in ima naslov *Splošne osnove za pouk geografije*. Drugi del je popolnoma priredil Konrad Jarc in ga leta 1878 izdal z naslovom *Specialna geografija*.

Potem so izšli še učbeniki **Vinka Fere-rija Kluna**, **Alexandra Supana**, **Ivana Vrhovca**, **Frana Orožna** in **Elize Kukovec**. Prvi univerzitetni učbenik *Opća geografija* je leta 1929 na željo

Slika 8: Učbenik Blaža Kocena (vir: Arhiv knjižnice Oddelka za geografijo).

Slika 9: Prvi univerzitetni učbenik Arthurja Gavazzija (vir: Arhiv knjižnice Oddelka za geografijo).

študentov napisal Artur Gavazzi. Do takrat so bili namreč na voljo le učbeniki v nemškem jeziku. Leta 1931 je izdal tudi prvi del regionalnogeografskega učbenika *Zemljopis Evrope*, v katerem je obravnaval regionalno geografijo Severne Evrope.

V tridesetih letih so izšli učbeniki *Zemljepis za II. razred srednjih in njim sorodnih šol* v soavtorstvu **Karla Prijatelja, Valterja Bohinca in Romana Savnika**, *Občni zemljepis za višje razrede srednjih in strokovnih šol* soavtorjev **Valterja Bohinca, Silva Kranjca in Romana Savnika** ter *Zemljepis za III. razred srednjih in njim sorodnih šol* soavtorjev **Valterja Bohinca in Romana Savnika**.

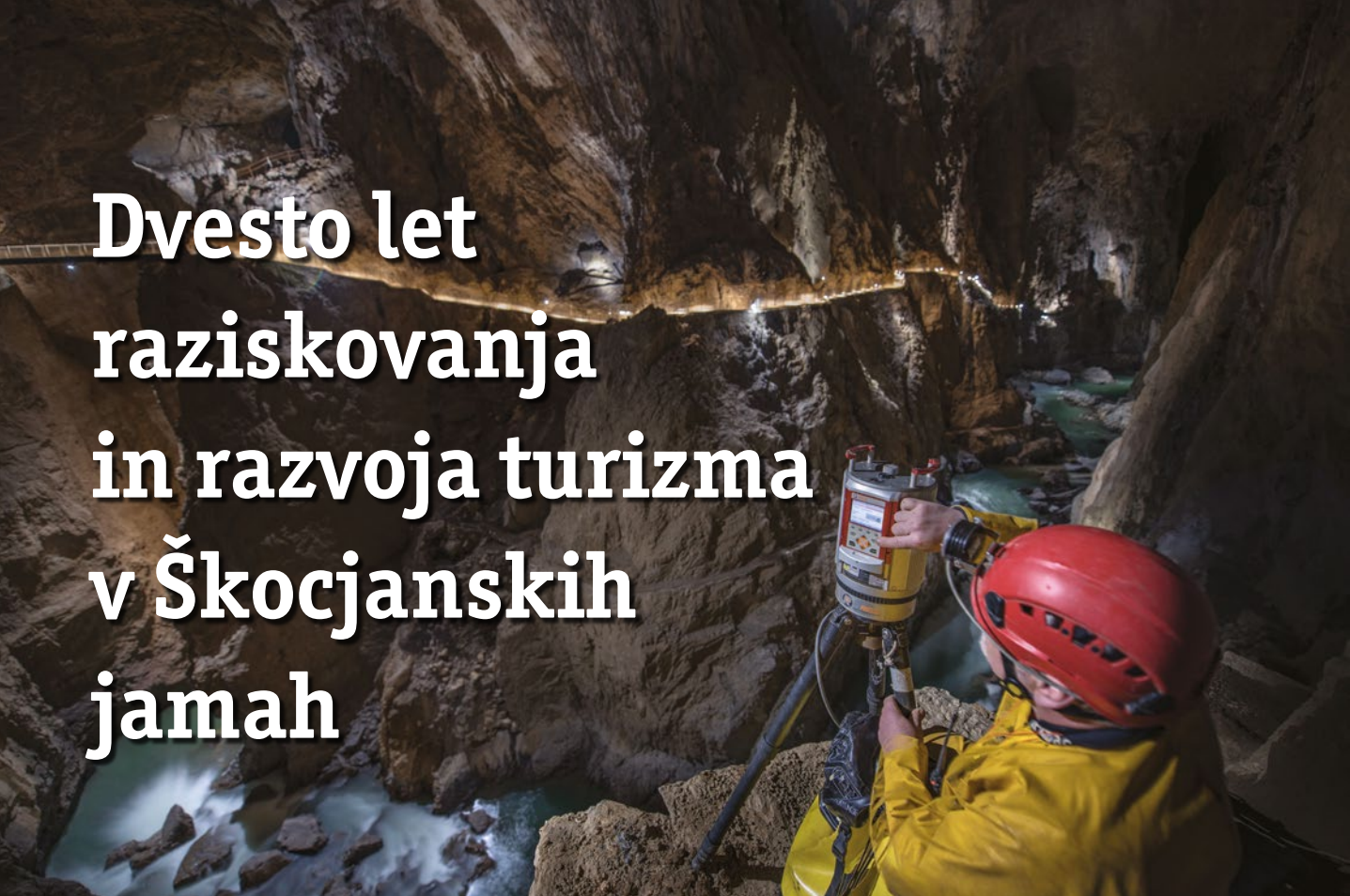
Iz obdobja po 2. svetovni vojni hranimo učbenike **Toneta Oblaka in Romana Savnika** *Zemljepis za nižje strokovne šole, gospodarske ter industrijske šole in tečaje*, *Zemljepisni pregled zemljin **Mavricija Zgonika**, *Zemljepis za tretji razred osnovnih šol* **Silva Kranjca in Ludovika Vazzaza** ter učbenik za klimatologijo **Ceneta Malovrha**. Nekaj je tudi učbenikov za nižje razrede osnovnih šol, pri katerih avtorstvo ni jasno, vsebina pa zajema regionalno geografijo Jugoslavije in tematično geografijo.*

Sklep

Eno od pomembnejših poslanstev knjižnice Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je prenos znanja iz knjižnične zbirke. Tega so se zavedali že ustanovitelji knjižnice in poskrbeli, da so se v knjižnični zbirki znašla dela, ki so bila temeljnega pomena za razvoj geografije v tujini in Sloveniji. V knjižnici smo se zato odločili, da pripravimo izbor teh del in jih predstavimo v digitalnem katalogu, ki smo ga poimenovali *100 knjižnih del*. V njem so trije sklopi – v prvem so zbrana dela iz svetovne geografije, v drugem dela iz slovenske geografije in v zadnjem sklopu učbeniki. Knjige si sledijo glede na letnico izida, pri vsaki elektronski kopiji naslovnice oziroma platnice je naveden osnovni bibliografski opis in kratek zapis vsebine. Katalog priča o bogati preteklosti knjižnice in je zato pomemben tudi za zgodovino geografije. Uporabnikom bo služil pri preučevanju pomembnejših del z vseh področij geografije.

Viri in literatura

1. Bratec Mrvar, R. 2007: Blaž Kocen – življenje in delo. Šentjur.
2. Bratec Mrvar, R., Kladnik, D., De Brea Šubić, S., Oblak, I. 2008: Geograf Janez Jesenko (1838–1908). Poljane.
3. Cigale D., Ogrin D. 2016: Alexander Georg Supan – v Sloveniji spregledan geograf slovenskega rodu. Dela 45. Ljubljana.
4. Frelj, M., Knez Račič, I., Miklič Cvek, L., Turk, J. 2009: Devetdeset let geografske knjižnice. Dela 32. Ljubljana.
5. Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P., Vodeb, G. 2009: Bibliotekarski terminološki slovar. Ljubljana.
6. Modic, R. (ur.) 1969: Petdeset let slovenske Univerze v Ljubljani, 1919–1969. Ljubljana.
7. Stanonik, T., Brenk, L. (ur.) 2008: Osebnosti : veliki slovenski biografski leksikon. Ljubljana.
8. Vavtar, M., Oven, M. (ur.) 2013: Skrito znanje : knjižne dragocenosti iz zbirke ljubljanskih specialnih knjižnic. Ljubljana.
9. Vrišer, I., Šifrer, T. 1978: Geografska veda v Sloveniji. Geographica Iugoslavica 1. Ljubljana.

A person wearing a red helmet and a yellow jacket is using a surveying instrument (a total station) mounted on a tripod. They are in a cave, with a river flowing through a narrow passage in the background. The cave walls are dark and rocky, and there are some lights visible in the distance.

Dvesto let raziskovanja in razvoja turizma v Škocjanskih jamah

IZVLEČEK

Škocjanske jame ležijo v skrajnem jugovzhodnem delu matičnega Krasa. Slovijo po svojem izjemnem podzemnem kanjonu, ki ga je ustvarila Reka. Njen podzemni tok med Škocjanskimi jamami in izviri Timave je bil predmet številnih raziskav že od antike dalje. Resnejše raziskave so se začele v prvi polovici 19. stoletja, prave sistematične raziskave pa po letu 1884. Odločilen je bil pristop članov primorske sekcije Nemško-avstrijskega planinskega društva, ki so s pomočjo domačinov do leta 1890 raziskali celoten podzemni kanjon do Mrtvega jezera. Sledilo je obdobje urejanja poti in elektrifikacije jame, najnovejše raziskave pa so usmerjene v sifone na koncu jame ter v stare rove pod stropom Martelove dvorane.

Ključne besede: Škocjanske jame, Kras, svetovna dediščina, jamarsko raziskovanje, turizem.

ABSTRACT

200 years of cave exploration, karstological research and tourism in Škocjan Caves, Slovenia

Škocjan Caves are situated at the south-eastern fringe of the Classical Karst. They are famous for their exceptional underground canyon carved by the Reka River. Its underground course between Škocjan Caves and Timavo springs has been the subject of numerous researches from the Antiquity to the present. More ambitious explorations took place at the beginning of the 19th century, and later, from 1884 onwards, when developed into proper and systematic research efforts. Especially outstanding was the contribution of the littoral section of the German and Austrian Mountaineering Club whose members, with a substantial aid of the local population, managed to penetrate downstream the Reka River, as far as the Dead Lake at the end of the canyon that they reached in 1890. The endeavours were followed by laying out the paths and electricity through the cave, while recent research activities focus on the siphons at the end of the cave, under the ceiling of the Martel Hall.

Key words: Škocjan Caves, Karst, World Heritage, cave exploration, tourism.

Škocjanske jame ležijo v skrajnem jugovzhodnem delu matičnega Krasa, v bližini Divače. Gre za stično območje neprepustnih flišnih kamnin, ki gradijo Brkine in večji del doline Reke, ter zakraselih karbonatnih kamnin matičnega Krasa, v glavnem apnenca. Skupaj z okoliškimi udornicami, suhimi dolinami in kanjonom pred ponorom predstavljajo šolski primer kontaktnega krasa, kjer je značilna zelo velika pestrost reliefnih oblik. Reka, ki ponira v Škocjanske jame, je največja ponikalnica v Sloveniji. Po močnem deževju v povirnem delu njen pretok naraste na več kot 300 m³/s. Prav razlika med najmanjšim in največjim pretokom, ki lahko preseže razmerje 1 : 3000, daje Reki izrazit hudourniški značaj.

Škocjanske jame so sestavljene iz glavne ponorne jame, prekinjene z dvema globokima udornicama in vmesnim naravnim mostom, ter številnih stranskih rogov iz starejših obdobj. Reka po 50 kilometrov dolgem površinskem toku prav tu izgine v kraško podzemlje in se spet pojavi na površju v izvirih Timave pri Devinu in drugih manjših izvirih med Sesljanom in Trstom. Podzemni tok Reke je na tej skrivnostni poti mogoče doseči le v redkih, več kot 300 m globokih breznihih matičnega Krasa, tako na slovenski kot na italijanski strani, ki imajo na dnu velikanske podzemne dvorane, na debelo zapolnjene z rečnimi sedimenti. Gladina podzemne vode lahko po obilnem deževju v celotnem kraškem vodonosniku naraste tudi za 100 m in več, pri čemer je lahko hitrost dvigovanja celo do 9 m/h.

Škocjanske jame slovijo po svojem izjemnem podzemnem kanjonu, ki je v povprečju visok okrog 100 m in se zaključi z eno največjih podzemnih dvoran na svetu, Martelovo dvorano. Po zadnjih izmerah gre za 2,55 milijona m³ velik podzemni prostor, ki je do 158 m visok, do 143 m širok in 314 m dolg. Kmalu za njo je odtočni sifon, kjer se izurjeni jamarski potapljači trudijo Škocjanske jame povezati z manj kot kilometer oddaljeno Kačno jamo (več kot 15 km jamskih rogov).

Izjemnost Škocjanskih jam se kaže tudi v bogati zgodovini in pionirskih raziskavah, predvsem kraške hidrologije in geologije.

Bogato pestrost nežive narave dopolnjujejo nekatere redke, tudi endemične podzemne živalske vrste.

Ob vsem naštetem je treba izpostaviti še bogato arheološko dediščino tega območja. Od mlajše kamene dobe je namreč območje Škocjana poseljeno brez prekinitve. V bronasti in železni dobi je tu stalo utrjeno gradišče, izjemnega pomena pa sta tudi Mušja jama kot bronastodobno svetišče nadregionalnega pomena in Tominčeva jama s svojimi bogatimi najdbami iz prazgodovine, kot tudi iz antike in srednjega veka.

Vsa ta dejstva so že zelo zgodaj vzbudila zanimanje za jamarsko raziskovanje, posledično pa tudi zanimanje širše javnosti za ogled tega kraškega fenomena.

Avtorja besedila:

ROSANA CERKVENIK, dr. krasosolvja,
naravovarstvena nadzornica
Park Škocjanske jame,
Škocjan 2, 6215 Divača
E-pošta: rosana.cerkvenik@psj.gov.si

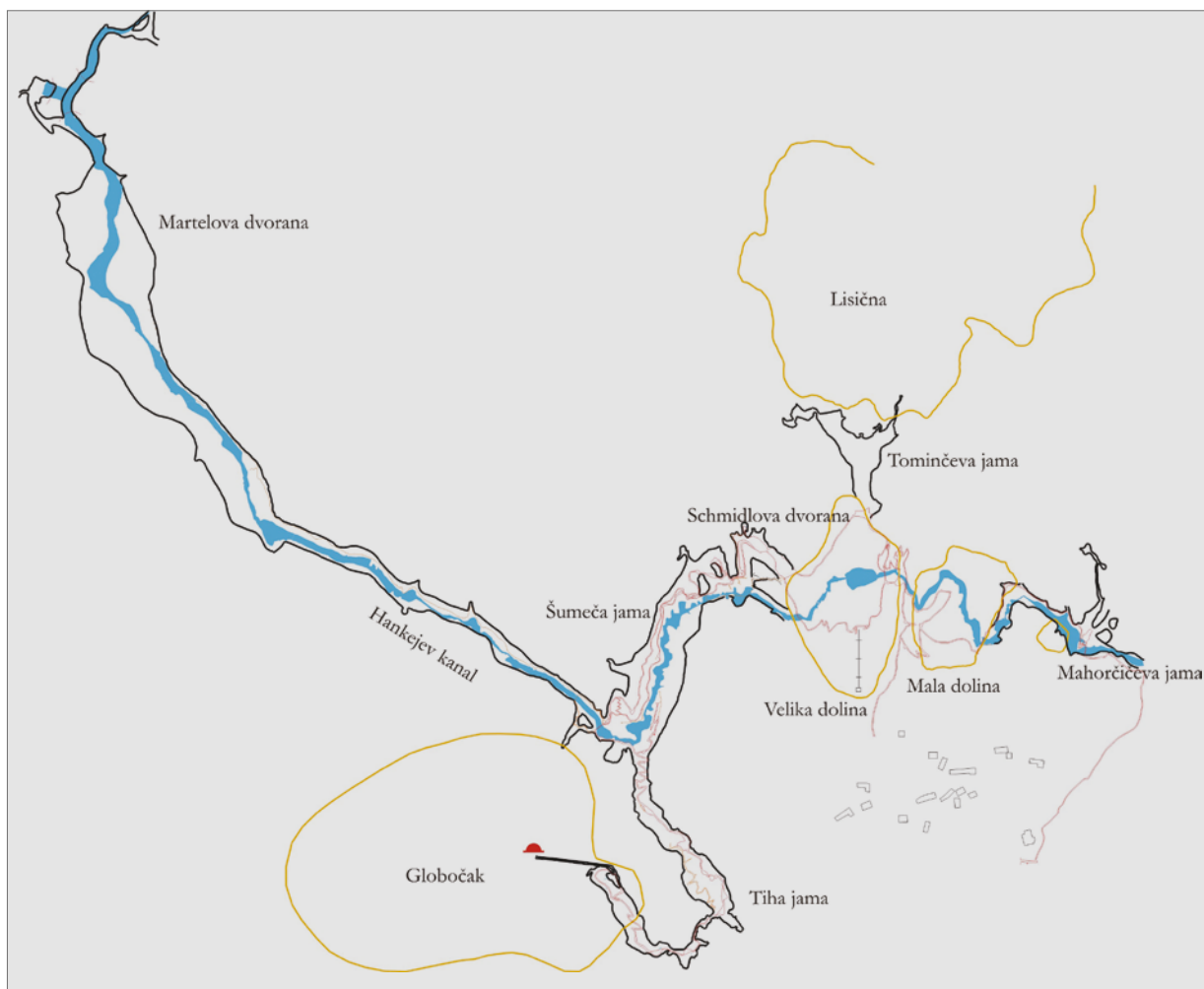
BORUT PERIC, dipl. geograf,
vodja strokovne službe

Park Škocjanske jame,
Škocjan 2, 6215 Divača
E-pošta: borut.peric@psj.gov.si

Avtorji fotografij:

KRISTJAN REŠAVER,
ROSANA CERKVENIK,
ARHIV PARKA ŠKOCJANSKE JAME

COBISS 1.04 strokovni članek

Slika 1: Shematski načrt Škocjanskih jam (priređil: Borut Peric).

Jamarsko raziskovanje, krasoslovne raziskave in razvoj turizma od začetkov do 20. stoletja

Od antike do resnih raziskav v 19. stoletju imamo le osamljene poskuse razlage podzemnega toka Reke, kot sta prispevka Pozidonija iz Apameje in Valvasorja. Prvi je bil starogrški filozof, astronom, geograf in učitelj. Po empirični poti je pravilno sklepal na povezavo med reko, ki »... pada v brezno ...« (ponor Reke v Škocjanskih jamah) ter izviri Timave, saj pravi, da »... potem, ko preteče pod zemljo okoli

130 stadijev, izvira ob morju«. Delo drugega je najbolj poznano iz Slave vojvodine Kranjske, v kateri opisu skrivnostne reke dodaja še dokaj natančen prikaz ponornega dela.

Prve »znanstvene« raziskave se je lotil lekarnar iz Neaplja Ferrante Imperato, ki je povezavo med reko, ki ponika v Škocjanske jame, in izviri Timave skušal dokazati s pomočjo plovcev in svoja zapažanja objavil leta 1599 (Kranjc 1999). Poskus mu sicer ni uspel, velja pa za enega prvih takšnih na svetu.

Prave raziskave, v smislu odkrivanja še neodkritih notranjih delov Škocjanskih jam, so se pričele v prvi polovici 19. stoletja. Joseph Eggenhöfner naj bi leta 1815 preplaval prvi del podzemne Reke pod vasico Škocjan do Male doline. O tem sta pisala nemška naravoslovca David Heinrich Hoppe in Friedrich Hornschuch (Savnik 1968). Čez nekaj let, leta 1819, so se že začeli obiski Velike in Male doline (Pazze 1893). Leta 1839 je Jakob Svetina skupaj z domačinom sledil podzemnemu toku Reke s čolnom, a se po 110 m vrnil (Pazze 1893; Shaw

2008). Leta 1851 je Adolf Schmidl preplezal skalno pobočje nad dnom doline, v bližini ponora in prišel v vhodno dvorano, danes imenovano Schmidlova dvorana (Shaw 2008).

Odločilen za začetek sistematičnih raziskav je bil podpis pogodbe med Primorsko sekcijo Nemško-avstrijskega planinskega društva in gospodarskim svetom župnije Lokev, s katero je društvo jame dobilo v zakup za naslednjih pet let. S tem je pridobilo tudi pooblastilo za gradnjo jamske infrastrukture in izkopavanja, pri čemer se je obvezalo, da bo jamo odpiralo širši publiki (Puc 2015).

S tem je raba jame krenila v povsem novo smer, v podzemlju in na površju je bilo v naslednjih tridesetih letih zgrajenih več kot deset kilometrov najrazličnejših poti, mostov, brvi, razgledišč, platojev ter klopi za organizacijo varnega in atraktivnega obiska. Sočasno z raziskavami v Hankejevem kanalu so domačini klesali stezo v prepadni steni na desnem bregu, ter tako omogočili lažji dostop za nadaljevanje raziskav, hkrati pa tudi že vodili najbolj pogumne obiskovalce globoko v notranjost jame. Raziskave po reki navzdol so jih očitno tako prevzele, da so šele nekaj let pozneje odkrili Dvorano ponvic, ki se odpira pod stropom

Rudolfove dvorane, na začetku podzemnega kanjona. Ob visokih vodah so težišče raziskav usmerili v stranske rove, kot so Brichta, Czoernigova in Tominceva jama. V slednji so kmalu našli zanimive arheološke ostanke iz različnih obdobij, vse od prazgodovine dalje, kar je sprožilo temeljita izkopavanja, ki jih je vodil arheolog in direktor Prirodoslovnega muzeja v Trstu Carlo Marchesetti. Vmes so raziskali tudi brezno Okroglica, Ozko špiljo in sploh skoraj vsako luknjo v stenah Velike in Male doline, tudi tako majhne rove, kot sta Pazejeva luknja in Vallejeva jama. Do njih so speljane ozke steze, ponekod prave »ferate« – zelo

Slika 2: S čolnom po Martelovem jezeru 9. septembra 1921 – Anton Meeraus, Poldi Furich, Franc Cerkvenik – Miklov (vir: album družine Oedl. Hrani arhiv Parka Škocjanske jame).

zahtevne poti, kjer so v prepadne stene nabili železne kline, za oprijem pa pričvrstili debelejšo žico.

Sekcija je imela 27 članov, večinoma slovenskega rodu in iz ostalih dežel tedanje avstrijske monarhije (Žiberna 1981). Glavni raziskovalci tega obdobja so bili Anton Hanke, rudarski svetnik, doma iz Bravantic na Češkem, tržačan Joseph Marinitsch, Friedrich Müller s Saškega ter številni domačini, med njimi Jožef Cerkvénik – Vnček, Jurij Cerkvénik – Gomboč, Jože Cerkvénik – Miklov, Jože Antončič – Preluščev, njegov sin Pavel Antončič in Jédnak iz Bazovice. Iz tega obdobja

so tudi prvi turistični vodniki, pa tudi prvi jamski načrti, ki so se z vsakim novim poglavjem raziskav daljšali in izpopolnjevali. Višek raziskav predstavlja leto 1890, ko so v sušnem poletju v čolnih in z baklami v rokah po vrsti premagovali slapove ter prišli v rov izjemnih dimenzij, ki so ga v prvem delu poimenovali Schadeloockova dvorana, v drugem pa Martelova dvorana z jezerom (Puc 2015). Slednja, ki velja za največjo podzemno dvorano v Sloveniji in drugo največjo v Evropi, je ime dobila po francoskem speleologu Alfredu Martelu. Ta je jamo skupaj s Putickom in Pazzejem obiskal nekaj let pozneje, a zaradi visoke vode tisti dan

ni prišel do konca jame. Po Hankejevi smrti leta 1891 se je raziskovalcem pridružil artilerijski častnik Josef Novak, ki je preplezal razgledni pomol v navpični steni Müllerjeve dvorane, pozneje poimenovan Novakov rt. Od njega vodi steza do najbolj odročne Viseče brvi, dobrih sedemdeset metrov nad Reko, ki med vsemi potmi po jami vzbuja največje strahospoštovanje.

Leta 1893 so opravili še zadnje raziskave pri Mrtvem jezeru in z besedami »*Finis Erforschung!*« napovedali konec zlate ere odkrivanja podzemnega kanjona Reke ter začetek obdobja urejanja poti in vodenja po jami.

Slika 3: Jamarsko-potapljaške raziskave v Škocjanskih jamah leta 2017 (foto: Kristjan Rešaver).

Zanimivo, še ob koncu 19. stoletja so obiskovalce do Martelove dvorane vodili po komaj dokončani poti skozi Hankejev kanal, vendar so zaradi nenehnih popravil in prevelikega tveganja obisk v ta del jame kmalu opustili. Novo večje odkritje predstavlja leta 1904 odkrita Tiha jama, sprva poimenovana Rov presenečenj, pozneje pa Lutterothina jama, po baronici Emmi Lutteroth, ki je za turistično ureditev novega kapniškega rova darovala 1000 kron. Tega odkritja so bili še posebej veseli, saj so končno našli nekaj več kapniškega okrasja, ki so ga predvsem obiskovalci pogrešali (Puc 2015). Raziskovanje tega dela jame je bilo v primerjavi s premagovanjem hrupnih brzic in slapov pravcato olajšanje, saj so se morali po rovu bolj ali manj le sprehoditi. Veliko zahtevnejše je bilo preplezati okrog 50 metrov visoko južno steno v Müllerjevi dvorani proti vhodu v Tiho jamo, ki je kljub številnim nevarnostim terjala eno redkih žrtev pri raziskovanju Škocjanskih jam. Med deli je namreč spodrsnilo takrat 17-letnemu Jožetu Cerkvniku, ki je omahnil 40 m globoko, med kamnite bloke v strugi reke.

Pomemben prispevek k poznavanju Škocjanskih jam in njihovih značilnosti je tudi prvi celovit načrt jam, katerega avtor je bil Anton Meeraus iz Primorske sekcije Nemško-avstrijskega planinskega društva.

Po prvi svetovni vojni se je začelo za jamo novo obdobje v smislu upravljanja, urejanja poti in organizacije vodenja. Jamo so prevzeli mladi jamarji iz »Societa Alpina delle Giulie«. Iz tega obdobja so znane raziskave nekaterih

italijanskih speleologov (Timeus, Bertarelli in Boegan), predvsem pa Avstrijcev Roberta in Friedricha Oedla, Antona Meeraus in Poldi Führich. Ti so se lotili podrobnega preučevanja hidroloških značilnosti podzemnega toka Reke in topografskih meritev od Marchesettejevega rova do Martelove dvorane. Kot rezultat teh raziskav je leta 1924 nastala prva doktorska disertacija s tematiko Škocjanskih jam z naslovom »Der unterirdische Lauf der Reka«, avtorja Roberta Oedla. Zatem je odkrivanje novih rogov v Škocjanskem jamskem spletu zastalo vse do leta 1991.

Do leta 1933 so bile številne poti po jami prenovljene ali na novo nadelane, vključno s Cerkvnikovim mostom čez Hankejev kanal in mostom v Mahorčičevi jami, izkopan pa je bil tudi umetni tunel (Puc 1998). Med drugo svetovno vojno so bila vsa dela prekinjena, tudi nujno potrebna dela zaradi poplav. Vzdrževanje turistične infrastrukture se je ponovno pričelo leta 1948 (Habe 1974). Leta 1965 je bila jama elektrificirana. Poplava leta 1965 je tako poškodovala poti skozi Mahorčičevo in Mariničevo jamo, da sta ostali opuščeni do leta 2011.

Jamarsko raziskovanje, krasoslovne raziskave in razvoj turizma v sodobnem času

V Škocjanskih jamah od leta 1904, ko je bila odkrita Tiha jama, ni bilo večjih jamarskih raziskovanj. Ta so se pričela šele leta 1991, ko so se začele potapljaške raziskave z namenom povezati Škocjanske jame z vsega 500 m oddaljeno Kačno jamo. Med. Pred letom 1991 potapljaške raziskave niso bile mogoče zaradi močnega one-

snaženja Reke v preteklih desetletjih (Morel 1992). V letih 1991 in 1992 so Janko Brajnik, Samo Morel, Mitja Ota in Maurizio Deschman preplavalili sifon v Marchesettejevem jezeru in odkrili 680 m novih rogov. Ponovne potapljaške raziskave so se pričele leta 2011 v organizaciji Jamarskega društva Gregor Žiberna Divača, ko so se v odtočni sifon potopili Aljoša Krivec, Simon Burja in Sebastjan Žagar ter odkrili rove v stranskem rovu in pritoku Reke izpod Vremščice. V Marchesettejevem jezeru so opazili tudi človeške ribice. Leta 2012 vremenske razmere za potop niso bile ugodne, zato pa so izmerili na novo odkrite rove v dolžini 475 m. Sledila so leta z neugodnimi vremenskimi razmerami, tako da je bil naslednji potop izveden šele leta 2017, ko se je trojici potapljačev pridružil Damir Podnar - Dado, vendar jim povezave med obema jamama ni uspeli odkriti (medmrežje 1).

Poleg iskanja povezave med Škocjanskimi jamami in Kačno jamo so jamarske raziskave usmerjene tudi na površje, z namenom odkrivanja novih vhodov v nepoznane dele jame. V ta namen potekajo opazovanja tako imenovanih dihalnikov na površju in plezanje kaminov v jami. Leta 2017 so Luka Biščak, Borut Lozej in Iztok Cencič preplezali steno v Martelovi dvorani in to lokacijo locirali v dihalniku nad jamo. Naslednje leto so Luka Biščak, Albert Ličen in Jaka Jakofčič pričeli s kopanjem v dihalniku in leta 2019 dosegli Martelovo dvorano, kar je pomenilo nov vhod v Škocjanske jame. Hkrati so odkrili še 400 m novih rogov nad Martelovo dvorano, poimenovanih Skrita jama.

Slika 4: Izvedba sledilnega poskusa ob nizkem vodostaju Reke pri Gornjih Vremah (foto: Rosana Cerkvėnik).

Leta 2018 so jamo v celoti lasersko skenirali Richard Walters, Andy Eavis in skupina angleških jamarjev ob sodelovanju javnega zavoda in Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU.

Po letu 1990 so se začele izvajati tudi številne krasoslovne raziskave, od bazičnih do ozko specializiranih, med drugimi o speleogenezi (Andrej Mihevc), vplivu lezik na razvoj jam (Martin Knez), dinamiki pretakanja podzemnega toka Reke (Franci Gabrovšek in Borut Peric), jamskem skalnem reliefu (Tadej Slabe), mineralni struktura klastičnih sedimentov (Nadja Zupan Hajna), prenikajoči vodi (Janja Kogovšek), favni v preni-

kli vodi (Tanja Pipan), temperaturi (Bogdan Opara), biološke in mikrobiološke raziskave (Janez Mulec in Samo Šturm), o vplivih obiskovanja jam na jamski inventar (Rosana Cerkvėnik), razrastu alg in mahov okrog svetil (Janez Mulec in Samo Šturm), radonu v jami (Vanja Debevec Gerjevič) in druge.

Poleg raziskav so bili v jami izvedeni številni monitoringi, predvsem z namenom ugotavljanja morebitnih vplivov turističnega obiska na jamsko okolje.

Razvoj turistične infrastrukture je bil v zadnjih letih usmerjen predvsem v obnovo dotrajanih poti in

mostov. Med letoma 2009 in 2015 je bila obnovljena celotna turistična infrastruktura. Sem sodijo predvsem poti, ograje in električne instalacije z novimi LED reflektorji. Glavni namen teh del je bil zmanjšati porabo električne energije (ta se je zmanjšala za do 70%), zagotoviti varnost obiskovalcev in upravljaljskega osebja ter na ta način ohranjati jamsko okolje. Nova tehnološka oprema v jami omogoča tudi boljše spremljanje stanja številnih parametrov.

Sklep

Škocjanske jame imajo dolgo in bogato zgodovino jamarskega in znanstvenega raziskovanja ter razvoja turizma. Te dejavnosti so potekale

vzporedno in druga drugo podpirale, kar se kaže tudi v sodobnosti. Nove tehnologije in metode omogočajo, da lahko procese v jami bolje spremljamo in razumemo ter s tem bolje

skrbimo za ta občutljiv jamski sistem.

Javni zavod Park Škocjanske jame s svojim delom in aktivnostmi ter s so-

delovanjem vseh pristojnih inštitucij skrbi za čim bolj kakovostno in trajnostno ohranjanje Škocjanskih jam kot območja s seznama UNESCO-ve svetovne dediščine.

Viri in literatura

1. Drole, F. 2019: Izmere Škocjanskih jam do leta 2018. Jamar 1.
2. Galli, M. 2000: La ricerca del Timavo sotteraneo. Trst.
3. Habe, F. 1974: Stopetdeset let turističnega razvoja Škocjanskih jam = 150 years of Touristic Development of Škocjanske jame. Naše jame (1973) 15.
4. Kranjc, A. (ur.) 1999: Kras – pokrajina, življenje, ljudje. Ljubljana.
5. Morel, S. 1992: Za Mrtvim jezerom. Naše jame 34.
6. Müller, F. 1890: Die Grottenwelt von St. Canzian. Dunaj.
7. Pазze, P. A. 1893: Chronik der Section Küstenland des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins 1873-1892. Trst.
8. Puc, M. 1998: Pomembnejši datumi v raziskovanju in turistični ureditvi Škocjanskih jam, Naše jame 40. Ljubljana.
9. Puc, M. 2015: Kronika raziskovanj in turističnega obiska. Škocjan.
10. Rešaver, K. 2017: Raziskovanje – Škocjanske jame. Spletna stran Jamarskega društva Gregor Žiberna Divača. Medmrežje: <http://jd-divaca.divaska-jama.info/category/jame/skocjanske-jame/> (10. 7. 2019).
11. Savnik, R. 1962: In memoriam – Jožef Cerkenik (26. 10. 1877 – 17. 1. 1961). Naše jame 3. Ljubljana.
12. Savnik, R. 1968: Matej Tominc in Jakob Svetina, Prispevek k zgodovini raziskovanja Škocjanskih jam. Naše jame 9/1-2. Ljubljana.
13. Shaw, T. 2008: Foreign travellers in the Slovene Karst 1486–1900. Ljubljana.
14. Žiberna, J. 1981: Divaški prag. Divača.

Območje sodobnega Sudana, predvsem dolina Nila, je skozi zgodovino veljalo za pomembno komunikacijo med kulturnimi in političnimi entitetami severne Afrike ter njenim osrednjim delom. Tod so se razvile tudi nekatere najstarejše politične tvorbe na tej celini. O tem živahnem dogajanju dandanes lahko prebiramo v zgodovinskih knjigah, številni arheološki spomeniki pa nas na to obdobje afriške zgodovine opominjajo tudi na terenu.

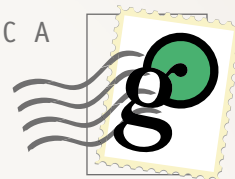

Foto: Matjaž Geršič.

... v naslednji številki Geografskega obzornika.

G E O G R A F S K A   R A Z G L E D N I C A

100-letje geografskih doživetij

V Geografskem obzorniku nadaljujemo z izborom geografskih razglednic iz bogate 100-letne preteklosti.

Več informacij o dogodkih, utrinkih in novicah ob 100-letnici si lahko preberete na:

http://geo.ff.uni-lj.si/stoletnica/100_letnica

*Počitek med terenskimi vajami
v vasi Soča leta 1975.*

Fotografijo hrani: Radovan Lipušček

